

Politisk tillit och vaccinering i EU

Flermetodsansats med fokus på Lettland och Litauen

Abstract

The 11th of March 2020, Covid-19 was declared a pandemic. The need for a safe and effective vaccine quickly became a global concern. Despite the EU's common strategy, vaccination frequency varies between member states. This thesis uses a combination of intensive and extensive methods demonstrating a positive correlation between political trust and the proportion of people vaccinated against Covid-19 in EU-member states. Focusing on the two years before the pandemic's outbreak, political trust is investigated through a multidimensional measurement on a structural level achieved through a comparative case study of Lithuania and Latvia in a most-similar-design. Differences in corruption and integration appear as important mechanisms for explaining differences in political trust between investigated cases. Lower levels of political trust in Latvia, seemingly contribute to Latvia's lower proportion of double vaccinated inhabitants up until the 17th of October 2021.

Nyckelord: Coronapandemin, Covid-19, EU, tillit, politisk tillit, vaccinering, Lettland, Litauen

Antal ord: 9845

Innehållsförteckning:

1	Inledning.....	3
1.1	Bakgrund.....	3
1.1.1	Teoretisk bakgrund.....	4
1.1.2	Syfte och tillvägagångssätt.....	5
1.1.3	Frågeställningar.....	6
1.1.4	Avgränsningar.....	7
2	Teori.....	8
2.1	Definitioner.....	8
2.2	Teoretiskt ramverk.....	10
2.3	Hypoteser.....	12
3	Metod.....	13
3.1	Design och urval.....	13
3.2	Operationalisering.....	14
3.2.1	Operationalisering av politisk tillit steg 1: extensiv undersökning.....	14
3.2.2	Operationalisering av politisk tillit steg 2: fallstudie.....	15
3.2.3	Operationalisering av vaccineringsgrad.....	16
3.3	Svårigheter.....	16
4	Resultat.....	18
4.1	Samband: tillit till parlamentet och vaccineringsgrad.....	18
4.2	Fallstudie Lettland och Litauen.....	19
4.2.1	Bakgrund.....	20
4.2.2	Situationen under Coronapandemin.....	23
4.2.3	Indikatorer.....	25
5	Analys och diskussion.....	30
6	Slutsats.....	35
7	Källor och litteratur.....	36
7.1	Datakällor och indikatorer.....	36
7.2	Myndigheter och organisationer.....	37
7.3	Nyhetsartiklar.....	39
7.4	Litteratur.....	41

1 Inledning

World Health Organization (WHO) deklarerade den 11e mars 2020 att Covid-19 var en pandemi (WHO, 2020). Regeringar runt om i världen har antagit utantagsåtgärder för att begränsa smittan, hösten 2021 sker fortfarande daglig rapportering om smittspridning, nedstängningar, mutationer och vaccin (Unemo, 2021, s. 1). Coronapandemin har utmanat samhällen på många plan och på alla politiska nivåer. Bland annat EU-samarbetet och tilliten till medlemsländernas stater har ställts på sin spets under arbetet med att samordna ländernas olika förutsättningar och strategier. Pandemins alla osäkerhetsaspekter för tankarna till svårigheter gällande tillit under en kris. Arvid Erlandsson belyser osäkerheten gällande prognoser om sjukdomens utveckling och vilka konsekvenser som är resultat av olika åtgärder. Vilka indikatorer ska inkluderas för att mäta framgång under pandemin? (Erlandsson, 2021). Jag kommer i denna uppsats utgå från rådande (november 2021) kunskapsläge. Av folkhälsomyndigheten bedöms skyddseffekten för alla godkända vaccin mot Covid-19 vara tillförlitliga. Aktuella vacciner bedöms “skydda effektivt mot sjukdomen samt mot svår sjukdom och död i Covid-19” (Folkhälsomyndigheten, 2021). Att anta nya läkemedel är oftast en europeisk angelägenhet (Läkemedelsverket, 2021a). Från medlemsländernas sida har framtagandet av ett effektivt och säkert vaccin varit en brådskande och gemensam angelägenhet för att kunna bekämpa viruset. Att så många som möjligt vaccinerar sig är en förutsättning för att öppna upp samhällen och få igång EUs ekonomier (European commission, 2020a). Vacciner mot Covid-19 är centralt godkända i EU, detta innebär att de europeiska läkemedelsmyndigheterna i alla medlemsländer har givit sitt godkännande (Läkemedelsverket, 2021b). Sedan den 21a december 2020 har vaccin varit tillgängligt för EU-medborgare (European commission, 2020a). Vaccineringen sker dock i olika takt och utsträckning inom EU (ECDC, 2021a; Our World in Data, 2021a).

1.1 Bakgrund

Trots EU-medlemsstaternas gemensamma vaccinstrategi, som ska säkra tillgången och underlätta ländernas vaccinationskampanjer (Europeiska kommissionen, 2021), visar länderna den 17e oktober 2021 fortfarande stora

skillnader i vaccineringsgrad. Jag avser närma mig problemområdet genom att knyta an till tidigare forskning om tillit. Putnams teori handlar om att starkt socialt kapital ökar regeringars "prestationsförmåga". Med högrepresterande regim syftar Putnam på demokratiska institutioner som på ett effektivt sätt tillgodoser befolkningens behov (Putnam, 1993, s. 8-9). I rådande läge är det osäkert vad som faktiskt kan ses som en effektiv eller framgångsrik hantering av krisen. Tillgång till säkra och verksamma vacciner är dock vår bästa chans att stoppa pandemin (Europeiska kommissionen, 2021). Jeremy Farrar belyser att vacciner är ett av våra mest kraftfulla verktyg inom folkhälsa, men att människor behöver ha förtroende för dem om de ska bli effektiva (Franklin, 2019). Även Louise Bringselius skriver att hög tillit är en framgångsfaktor för samhällen. Policybeslut och offentliga förvaltningsstrategier under coronapandemin väcker frågor kring förtroende för statens strategi (Bringselius, 2021). Ur denna synpunkt kan just "tillit till staten" eller *politisk tillit* antas vara en central förutsättning för att EU-staterna ska kunna nå höga nivåer av vaccinering, och i denna aspekt lyckas hantera pandemin på ett framgångsrikt sätt. Holmberg och Rothstein lyfter att det centrala i forskningen om tillit handlar om hur orsakssambandet faktiskt ser ut. Är det på individuell nivå framgång som föder tillit, eller är misstro ett hinder för framgång? (Holmberg och Rothstein, 2021).

1.1.1 Teoretisk bakgrund

Uppsatsen bygger på flera olika teorier om social och politisk tillit, vilka leder mig till hypoteser om att politisk tillit är en förutsättning för att högre vaccineringsstal ska kunna uppnås.

Relationen mellan tillit och välfungerande demokratier är dock paradoxal. Mark E. Warren beskriver behovet av både välmotiverad tillit *och* kritisk misstro. Tillit ökar den kollektiva förmågan drastiskt. Generellt sett underlättar demokratiska system just kollektivt agerande. Men från ett demokratiskt perspektiv måste tilliten grundas på välmotiverade bedömningar från medborgarna. I exempelvis korrupta relationer får tillit negativa konsekvenser. Här blir skeptisk *misstro* nödvändig för demokratins välmående. Men om denna typ av misstro sprids till generaliserade former, riskerar de demokratiska institutionernas funktioner undergrävas (Warren, 2017, s. 33-35).

Vanderslott et al. tar upp frågan om obligatorisk vaccinering. Vaccinering mot smittkoppor, polio och gula febern har historiskt sett varit obligatoriska. Här har också vaccinationstalen varit höga, men denna typ av tvång har bidragit till organiserat motstånd mot vaccination och ett allmänt spritt missnöje. Här kommer

vi åter till betydelsen av tillit. Författarna menar att det innebär stora bekymmer för folkhälsan i ett land om förtroendeförhållandet mellan regeringen och medborgare hotas. Bland annat de nordiska länderna och Nederländerna ges som exempel där höga vaccinationsfrekvenser uppnåtts, men utan att regeringarna rubbat allmänhetens förtroende genom tvingande åtgärder. Frågan om obligatorisk vaccinering är dock beroende av landspecifika kontexter och omständigheter (Vanderslott et al. 2013).

1.1.2 Syfte och tillvägagångssätt

I denna uppsats lyfter jag det ovan introducerade problemet till en strukturell nivå. Syftet är att undersöka vilken roll politisk tillit spelar för EU-staternas förmåga att hantera Coronakrisen genom att se till vaccineringsgrad. Jag landar i teoretiskt genererade hypoteser, som prövas i två steg. Med en förklarande ambition söker jag på bästa sätt eftersträva intersubjektivitet, förstått som transparens och systematik (Teorell och Svensson, 2017, s. 277).

Problemet relaterar till tidigare forskning samt är aktuellt och relevant för samhället i stort. Detta ger området tydlig inomvetenskaplig såväl som utomvetenskaplig relevans (Esaiasson et al. 2017, s. 32). Jag ger ett visst bidrag till området gällande betydelsen av politisk tillit för staters förmåga att hantera samhällskriser. van der Meer och Zmerli (2017) menar att forskning om empiriska konsekvenser av politisk tillit har varit påtagligt frånvarande hittills. De uppmuntrar till longitudinella undersökningar för att möjliggöra resultat som kan skilja orsak från verkan (van der Meer & Zmerli 2017, s. 8). Detta motiverar en ingående undersökning av sambandet mellan politisk tillit och EU-staternas förmåga att hantera Coronakrisen.

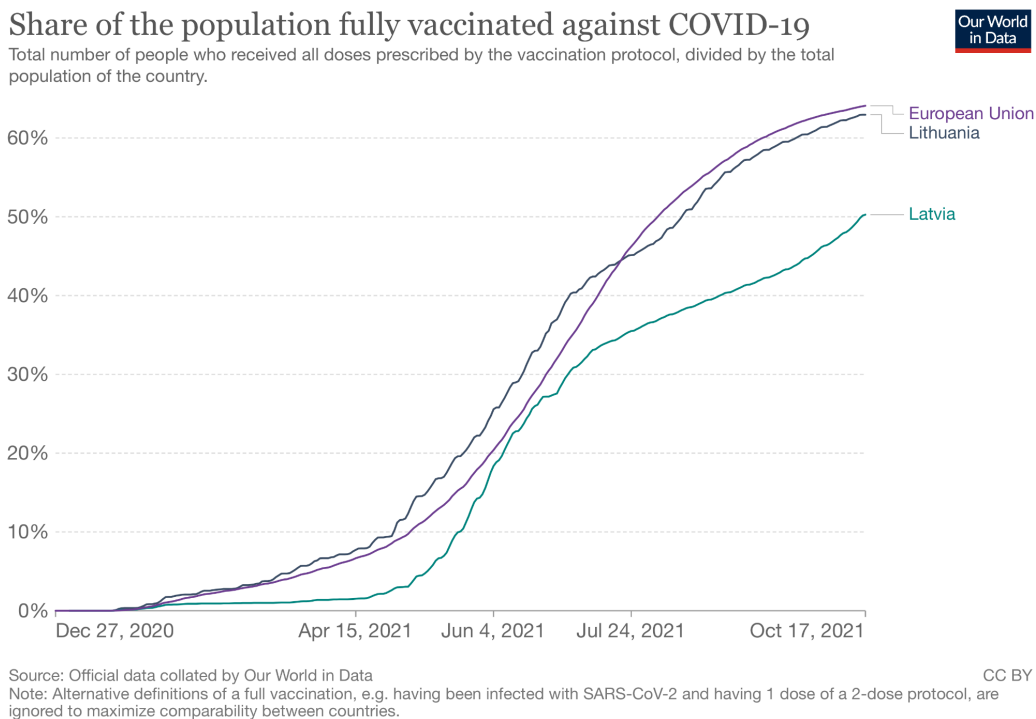
Inledningsvis beskriver jag sambandet i en linjär regressionsanalys över tillit till det nationella parlamentet, och graden av vaccinering i respektive EU-land. Därefter spetsar jag verktygen. Bland annat med hjälp av en flerdimensionell operationalisering av politisk tillit undersöker jag sambandet mer djupgående i en jämförande fallstudie mellan Lettland och Litauen enligt mest-lika-design. Urvalet motiveras mer utförligt i avsnitten 3.1 och 4.2. Upplägget möjliggör min ambition att uppnå både validitet och reliabilitet (Teorell och Svensson, 2007, s. 12 - 14)

1.1.3 Frågeställningar

Utifrån uppsatsen syfte och beskrivna motiv ämnar jag i denna undersökning besvara följande frågeställningar:

1. *Hur ser sambandet mellan politisk tillit och graden av vaccinering mot Covid-19, fram till 2021-10-17, ut i EU:s medlemsländer?*
2. *Vilken roll spelar skillnader mellan Lettland och Litauen gällande politisk tillit, under åren 2018-2020, för skillnaden i graden av vaccinering mot Covid-19 fram till mitten av oktober 2021?*

Trots likheter sett till politik, historia och förutsättningar i relation till pandemin, skiljer sig Lettland och Litauen åt gällande graden av vaccinering. Den 17/10-21 hade ca 63 % av Litauens totala befolkningen mottagit två doser vaccin, vilket låg nära EUs genomsnitt på knappt 65 %. Den motsvarande siffran i Lettland var knappt 50 % (se figur 1).

Figur 1: Utvecklingen av andelen vaccinerade (två doser) mot Covid-19 i Lettland och Litauen jämfört med EUs genomsnitt. Mätningen visas från 1a december 2020 till 17e oktober 2021. Källa: Our World in Data, 2021a.

Detta kapitel avslutas med en diskussion om avgränsningar. Sedan övergår uppsatsen till en teoretisk genomgång som leder mig till hypoteser, vilka prövas på två sätt. Efter att resultaten presenterats följer en diskussion och analys av upplägg, metodologiska avvägningar samt resultat.

1.1.4 Avgränsningar

Under arbetet med uppsatsen (oktober - december 2021) är pandemin fortfarande pågående. I vissa länder rekommenderas nu en tredje dos vaccin för vissa åldersgrupper och i slutet av november upptäcks en ny mutation. För att möjliggöra undersökningen avgränsar jag uppsatsen till att omfatta två doser vaccin. För att omfatta mesta möjliga andel vaccindoser, men också få tid att genomföra en analys, sätter jag stopp för mätningen av administrerade doser i mitten av oktober. Jag är väl medveten om att omständigheter under själva pandemin med största sannolikhet påverkar tillit på olika sätt. Undersökningen avgränsas däremot till att omfatta politisk tillit åren *innan* pandemin, och dess betydelse för graden av vaccinering fram till 17e oktober 2021.

Hur lång tid tillbaka är det rimligt att undersöka skillnader i politisk tillit i Lettland och Litauen? Avgränsningen kommer avgöra vilken tidsordning som framstår som förklaringsbärande. Därav är det viktigt att tidsavgränsningen inte görs godtyckligt. Politisk tillit, som riktas mot politiska aktörer och institutioner, är relativt fluktuerande i jämförelse med social tillit eller tillit till demokratiska principer (van der Meer och Zmerli, 2017, s. 4). Detta talar för att åren innan pandemin är mest intressanta gällande skillnader i politisk tillit i relation till vaccinationsgrad. Jag kommer därför främst fokusera på åren 2018 - 2020.

Lettland och Litauen blev självständiga från Sovjetunionen 1991 och gick med i EU år 2004. Dessa händelser innebar institutionella förändringar och är gemensamma historiska brytpunkter för länderna. Därför kommer jag även beskriva utvecklingen i Lettland och Litauen sedan frigörelsen från Sovjetunionen 1991 översiktligt.

2 Teori

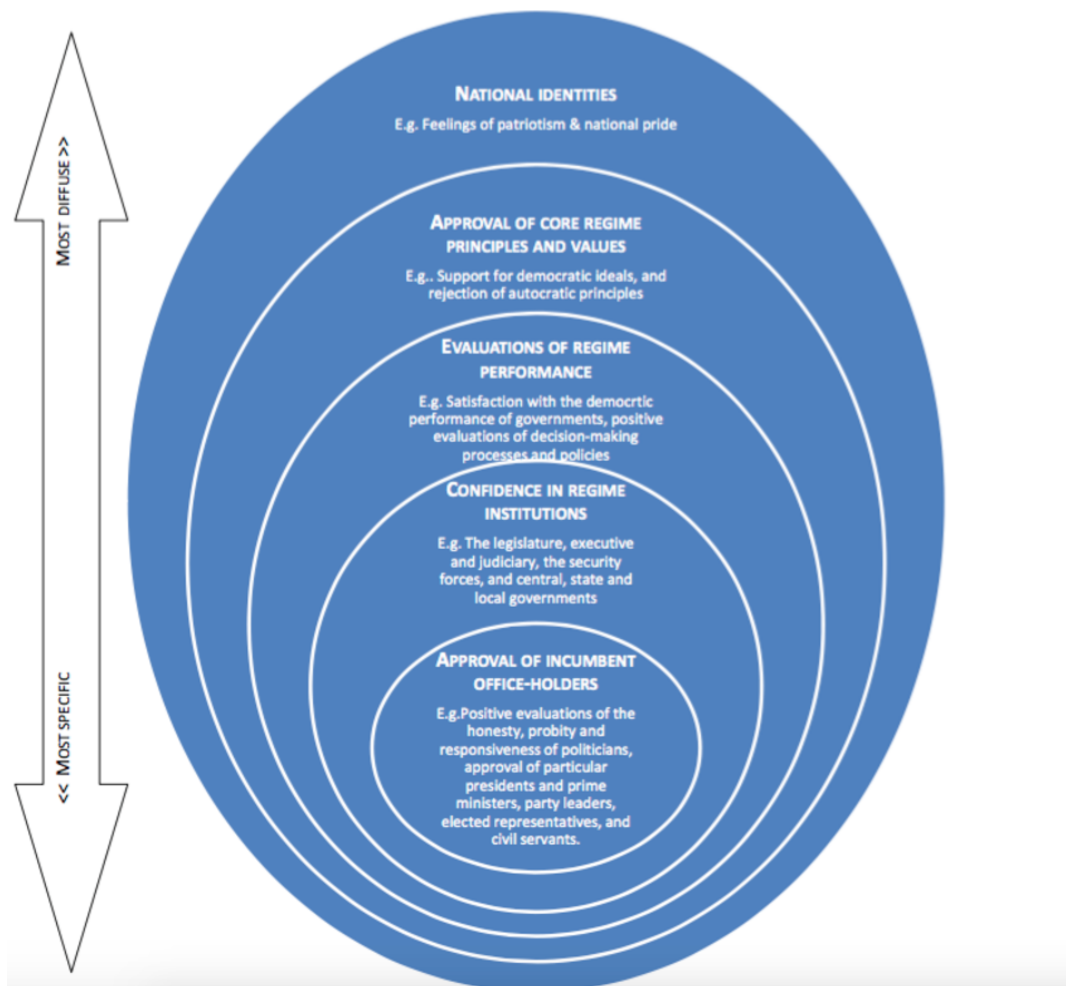
Teoridelen inleds med definitioner av begrepp som är centrala för undersökningen. Därefter presenteras mitt teoretiska ramverk som på olika sätt berör sambandet mellan tillit och vaccinering. Inglehart menar att ökad utbildningsnivå och kognitiv kompetens hos befolkningen bidrar till en mer *kritisk* attityd gentemot institutioner och politiker. Farrar (2019) och van der Meer och Zmerli (2017) menar att politisk tillit är en förutsättning för att stater ska klara samhällskriser med framgång. Esaiasson et al. (2020) är inne på samma linje och lyfter mer specifikt hur tillit till statliga institutioner är en central förutsättning för att länder ska lyckas i sin hantering av Coronapandemin. Utöver utbildningsnivå tas även mer specifik tillit till vacciner och tillit till hälso- och sjukvård upp som tänkbara orsaker till skillnader i vaccinering (Farrar, 2019). Jag avslutar detta avsnitt med att presentera mina två hypoteser, som grundas på idén att ökad politisk tillit bidrar till högre frekvens av vaccinering.

2.1 Definitioner

Enligt Putnam är *socialt kapital* den förklarande variabeln till välfungerande stater. Socialt kapital definieras som tillit, normer och nätverk. Denna form av mellanmänsklig tillit ökar förutsättningarna för de positiva externaliteter som uppstår i ett samhälle som präglas av samarbeten och ömsesidigt förtroende (Putnam, 1993). Cook och Hardin skiljer mellan större och mindre samhällen när de talar om mekanismer som skapar tillitsbaserat beteende. Sociala normer fungerar bäst i små samfund. Gällande stora samhällen talar de istället om nätverk baserade på *tillit och trovärdighet* (Cook & Hardin, 2001, s. 327). Tillitsbaserade relationer grundas här på pågående utbyte och interaktioner som ger alla parter incitament att samarbeta (Ibid, s. 328). Förutsättningarna för tillit är sociala och handlar därför inte om individer. Att studera tillit som något som pågår mellan två personer innebär att det sociala sammanhanget som är centralt gällande sociala relationer förbises (Ibid, s. 330).

I litteraturen om tillit används många alternativa koncept för att beskriva tillit till statliga institutioner. Bland annat “förtroende för politiska institutioner” och “tillit

till staten”. “Förtroende” och “tillit” används dock mer eller mindre synonymt (van der Meer och Zmerli, 2017, s. 4).

Figur 2: Indikatorer på politisk stöd. Källa: Norris, 2017, s. 23.

Politisk tillit kommer i denna uppsats bygga på Pippa Norris konceptuella ramverk. Hennes definition av politisk tillit avgränsas till *de två mest specifika nivåerna av politiskt stöd* (se figur 2.). Utifrån denna förståelse handlar politisk tillit om förtroende för liberaldemokratiska kärninstitutioner såsom parlament, regering, rättsväsende och statsförvaltning, men omfattar också politiska partier och politiska tjänsteinnehavare (Norris, 2017, s. 24). Definitionen bygger på att medborgare sällan skiljer de politiska institutionerna från politiska aktörer i sin bedömning (Norris, 2017; Marien, 2017; Zmerli & Newton, 2017).

Politisk tillit relaterar till andra former av politiskt stöd, men definieras alltså bland annat av en specifik uppsättning politiska institutioner och aktörer som objekt. Newton och Norris menar att denna förståelse av begreppet blir den

centrala indikatorn på allmänhetens underliggande känsla gentemot staten (Newton & Norris, 2000, s. 53)

2.2 Teoretiskt ramverk

Putnams teori handlar om att social tillit sprider sig till mer generella former av tillit, såsom politisk tillit (Putnam, 1993). Det finns inget entydigt stöd för att socialt kapital har en positiv inverkan på politisk effektivitet och stabilitet, eller på ekonomisk utveckling (Häuberer, 2011, s. 78). Teorin om att mellanmännisklig tillit sprider sig till politisk tillit är fortsatt omdebatterad. Den huvudsakliga kritiken handlar dock om att det finns stora luckor mellan socialt kapital som begrepp och indikatorerna som används för att mäta fenomenet (Ibid, s. 85). Jag kommer i denna undersökning inte se till socialt kapital. Jag utgår istället från politisk tillit som en *förklarande* variabel och undersöker huruvida vaccineringsgrad under Coronapandemin kan tänkas vara en empirisk konsekvens.

I forskningen lyfts ett flertal faktorer som anses påverka politisk tillit. Exempel på dessa faktorer är bland annat korruption, utbildning (Mayne & Hakhverdian, 2017; Uslaner, 2017), ojämlikhet (Theiss-Morse & Barton, 2017), ekonomisk tillväxt (van der Meer 2017; Kumlin & Haugsgjerd 2017), etnisk mångfald (McLaren, 2017) och medias rapportering (Newton, 2017). Något som gör det svårt att etablera politisk tillit är att hämmande faktorer, såsom korruption och ojämlikhet, är trögrörliga fenomen. I så kallade övergångsdemokratier som de baltiska länderna, har ojämlikheten bitit sig kvar sedan kommunisttiden som präglades av korruption. Men även ekonomins rådande läge verkar spela betydande roll. En regering som får människor att känna sig välbeställda kan behålla befolkningens tillit, även om nivåerna på korruption och ojämlikhet är höga. Denna form av stöd är dock fragil, alla ekonomier har toppar och dalar. Transparenta regimer som strävar efter jämlikhet framstår som en mer hållbar investering för att öka politisk tillit. När staten leverera utbildning och medicinsk service, tenderar människors tillit öka på lång sikt (Uslaner, 2017).

Ronald Ingleharts teorier handlar bland annat om att högre utbildning och ökad kognitiv kompetens hos befolkningen leder till en mer *kritisk* attityd gentemot institutioner och politiker (Inglehart, 1997). Loftsson och Choe undersöker utvecklingen i de baltiska länderna, och menar att Ingleharts teorier inger hopp för dessa relativt unga demokratier. När befolkningen i de baltiska länderna i generell bemärkelse ökat sin kompetens, har samtidigt högre krav

ställt på statens institutioner. Detta har i sin tur bidragit till att öka statens kvalitet och effektivitet (Loftsson och Choe, 2003, s. 152).

En liknande syn speglas hos van der Meer och Zmerli. De menar att politisk skepsis spelar en lika viktig roll i representativa demokratier som politisk tillit. Kritiska medborgare engagerar sig mer i politiska aktiviteter för att säkerställa möjlighet till ansvarsutkrävande (van der Meer och Zmerli, 2017, s. 1). Detta handlar om en allmänt spridd uppfattning att *välmotiverad* politisk tillit hjälper till att bevara grundläggande demokratiska principer under ekonomiska, sociala och politiska kriser (Warren, 2017). På liknande sätt underlättar tillit till statens institutioner och representanter implementering och effektivitet, även när medborgarna inte håller med i sakfråga (Ibid, s. 1). I det konkreta fallet skulle detta innebära att förtroende för en regerings avsikter och kapacitet, främjar befolkningens vilja att efterleva de regler som införs för att begränsa negativa effekter av Coronapandemin (Esaiasson et al. 2020, s. 748).

I undersökningen av Vanderslott et al. visar det sig inte finnas något starkt samband mellan oro över vacciners säkerhet och vaccinationsfrekvens. De lyfter andra anledningar till varför vaccineringsgraden skiljer sig mellan länder. Bland annat svårigheter med tillgång till vaccin för överkomliga priser är ett centralt problem i låg- och mellaninkomstländer. Här är det oftast inte befolkningens inställning till vaccin som speglas i låga vaccineringsstal. Däremot finns ett starkt generellt samband där länder som visar höga nivåer av misstro gentemot vaccinsäkerhet också litar mindre på sjukvårdspersonal (Vanderslott et al. 2013).

Jeremy Farrar belyser ett flertal sociala, personliga och kulturella faktorer som spelar en betydande roll i att forma inställningen till vaccin. Det mest grundläggande och viktigaste verktyget för hälso- och sjukvård menar han dock är just tillit. Tillit till vetenskap och sjukvård är nära sammankopplat med tillit till staten och andra nationella institutioner. Om denna typ av förtroende försvinner, tenderar konsekvenserna bli katastrofala (Farrar, 2019).

Ovanstående genomgång av relevant teori gör att allmänhetens förtroende, särskilt i form av politisk tillit, framstår som en avgörande faktor för att nå höga vaccineringsfrekvenser. Både i generell bemärkelse och mer specifikt för benägenheten att följa statens rekommendationer om vaccinering mot just Covid-19. Denna slutsats utgör uppsatsens teoretiska utgångspunkt.

2.3 Hypoteser

Utifrån den teoretiska bakgrunden landar jag i följande hypoteser:

1. X (politisk tillit) $\rightarrow Y$ (högre grad av vaccinering mot Covid-19)

Jag förväntar mig ett positivt linjärt samband mellan variablerna politisk tillit och vaccineringsgrad i EU. Medlemsländer med högre politisk tillit skulle då visa större andel invånare som mottagit två doser vaccin, jämfört med länder som visade lägre nivåer av politisk tillit åren innan pandemin.

2. *Lettlands lägre grad av politisk tillit i jämförelse med Litauen, är en bidragande orsak till att en mindre andel av Lettlands befolkning mottagit två doser vaccin mot Covid-19 fram till 17e oktober 2021.*

3 Metod

Tidigare forskning har till stor del byggt på tvärsnittundersökningar för att jämföra politisk tillit mellan länder. Kvalitativa och longitudinella studier har varit mindre vanligt. Mitt bidrag till forskningsområdet handlar om att inledningsvis beskriva ett samband för att sedan mer djupgående undersöka politisk tillit över tid i två valda fall.

3.1 Design och urval

Att beskriva och förklara är sammankopplade uppgifter, som är ömsesidigt beroende. Det som ska förklaras förutsätter en beskrivning, detta leder till att frågor ställs om varför det beskrivna fenomenet har uppkommit (Esaiasson et al. 2017, s. 27-28). För att pröva hypoteserna och kontrollera för tänkbara bakomliggande orsaksvariabler görs undersökningen i två steg. I steg 1 prövas hypotesen i EUs medlemsländer. EU har en gemensam vaccinstrategi som ska säkra tillgången genom gemensamma uppköp från samma producenter. I denna population kan alltså skillnader gällande tillgång och vaccin-leverantörer kontrolleras för.

I steg 2 väljer jag Lettland och Litauen som är jämförbara fall utifrån mest-lika-design. Länderna skiljer sig däremot gällande vaccineringsgrad (se figur 1), jag väljer alltså utifrån skillnader på den beroende variabeln, för att sedan undersöka om även den oberoende variabeln *politisk tillit* skiljer sig åt mellan länderna. I fallstudien kan jag kontrollera för skillnader gällande geografiska, ekonomiska, politiska och historiska förutsättningar, såsom utbildningsnivå, inkomstjämlighet och medial påverkan. Teorell och Svensson menar att fallstudier lämpar sig bäst för validitet, medan statistiska undersökningar ökar förutsättningarna för god reliabilitet och generaliserbarhet. Därav besvaras empiriska frågeställningar bäst genom att kombinera intensiva och extensiva metoder (Teorell och Svensson, 2007, s. 12 - 14). Denna kombination av metoder öppnar även upp för möjligheten att uppfylla alla fyra orsakskriterier: kontrafaktisk skillnad, tidsordning, isolering och mekanismer (Ibid, s. 64). Extensiva metoder förbättrar också möjligheterna för kausal generaliserbarhet

(Ibid, s. 69-70). Utifrån min förklarande ansats och ovan beskrivna förutsättningar gällande orsakskriterierna blir kombinationen av extensiva och intensiva metoder i två steg ett effektivt angreppssätt för min undersökning.

3.2 Operationalisering

För att undersöka sambandet mellan politisk tillit och graden av vaccinering, behöver begreppen omsättas i empiriska mått. Gällande politisk tillit lutar jag mig mot Norris definition när jag väljer indikatorer. Med hänvisning till uppsatsens syfte att undersöka politisk tillit på nationell nivå kommer jag enbart fokusera på tillit till nationella regeringar, inte till regimer på lokal nivå. Genom att utgå från Norris definition och använda indikatorer som stämmer väl överens med denna förståelse för begreppet, hoppas jag kunna stärka undersökningens validitet och faktiskt mäta det som avses (Teorell och Svensson, 2007, s. 12 - 14).

Graden av vaccinering mäts som procentandelen av den totala befolkningen som mottagit två doser vaccin mot Covid-19 fram till 17e oktober 2021.

3.2.1 Operationalisering av politisk tillit steg 1: extensiv undersökning

I steg 1 använder jag *Trust in Parliament* som mått på politisk tillit. Indikatorn bygger på enkätundersökningar från European Social Survey 2018 (European Social Survey, 2021) och har hämtats från Quality of Government (QoG) Basic Dataset 2021. De tillfrågade i undersökningen får ange på en skala mellan 0 och 10 hur mycket de personligen litar på landets parlament. 0 innebär att ingen tillit finns överhuvudtaget och 10 innebär fullständig tillit (Dahlberg et al. 2021, s. 69). I den linjära regressionsanalysen använder jag ett genomsnitt på skalan 0 - 10 för varje land. Därigenom kan variabeln ses som att den approximativt ligger på intervallskala.

I detta steg utgår jag alltså från tillit till parlamentet för att mäta politisk tillit. Gustav Agneman et al. menar i sin doktorsavhandling att tillit till andra potentiella undersökningsobjekt (exempelvis domstolar eller politiker) tenderar påverkas av individuella egenskaper såsom identitet och etnicitet i stor utsträckning. Även uppfattningen om den sittande regeringen tros påverka nämnda objekt (Agneman et al. 2020, s. 75). I vissa av EUs medlemsländer är det inte samma regeringen som suttit vid makten under pandemin som vid tillfället

när datan till indikatorerna samlats in. Därav blir tillit till parlamentet ett mer välanpassat mått på politisk tillit i generell bemärkelse.

3.2.2 Operationalisering av politisk tillit steg 2: fallstudie

För att precisera måttet på Politisk tillit använder jag i steg 2 (fallstudien mellan Lettland och Litauen) en flerdimensionell operationalisering. Enligt Norris blir objekten för politisk tillit specifika politiska institutioner och aktörer: parlament, regering, rättsväsende och myndigheter, men även politiska partier och politiska tjänsteinnehavare (Norris, 2017, s. 24). Med hjälp av indikatorerna *Trust in Parliament*, *Trust in Legal system*, *Trust in Police*, *Trust in Political parties* och *Trust in Politicians* uppnår jag ett nästintill heltäckande mått utifrån denna definition. *Trust in Police* utgör indikatorn för tillit till myndigheter och *Trust in Politicians* mäter tillit till politiska tjänstemän. Med tanke på att Polisen är en central aktör gällande att säkerställa efterlevnad av restriktioner och andra påföljder under pandemin, anser jag att det är ett relevant mått på tillit till myndigheter i denna undersökning. Politikerna har varit betydande aktörer under pandemin och förmedlat den största andelen viktig information gällande strategi och rekommendationer. På detta sätt har de också varit synliga för invånarna i Lettland och Litauen. Av dessa anledningar anser jag att indikatorn *Trust in Politicians* är ett relevant mått på tillit till politiska tjänstemän i undersökningen. Ovanstående indikatorer bygger på ESS enkätundersökningar (European Social Survey, 2021) och har hämtats från Statistics Netherlands (CBS, 2021a). Undersökningen ger bland annat information om hur mycket invånarna i Europeiska länder uppger att de litar på ovan nämnda politiska institutioner och aktörer. Datamaterialet från 2018 är dock preliminärt.

Även i denna undersökning har respondenten uppgivit en siffra mellan 0 och 10, där 0 är lägst och 10 är högst. Resultatet presenteras i procentform där svar från 6 eller högre på skalan klassas som att tillit finns (CBS, 2021b). Då tillit till regeringen inte finns med som variabel i ESS-undersökningen, redovisas denna parameter med indikatorn *Trust in Government* från OECD. Indikatorn mäter andelen människor som rapporterar att de har tillit till den nationella regeringen. De tillfrågade har haft svarsalternativen "ja", "nej" och "vet ej", andelen som svarat "ja" redovisas i procentandel över tid (OECD, 2021a).

Farrars forskning visar att tillit till till vaccin, vetenskap samt hälso- och sjukvård är interrelaterade. Dessa faktorer är också nära kopplade till politisk tillit (se teoretiskt ramverk) och är tydligt relevanta för undersökningen. Jag

kommer därför redovisa indikatorer även på dessa former av tillit i fallstudien. Data har hämtats från Wellcome Global Monitor, vilket är den första globala undersökning som gjorts av människors tankar och känslor inför utmaningar inom vetenskap och sjukvård. Bland annat förtroende för forskning, hälso- och sjukvård samt attityder gentemot vacciner ingår (Wellcome Global Montor, 2019a). Undersökningen bygger på frågeformulär och utgör en del av Gallup World Poll 2018. De tillfrågade besvarar frågorna om tillit eller inställning till de specifika objekten genom ange något av följande svar: “ja/mycket”, “något”, “inte mycket”, “nej/inte alls”, “vet ej” eller “neutral” (Wellcome Global Monitor, 2019b).

3.2.3 Operationalisering av vaccineringsgrad

Mitt mått på vaccineringsgrad utgörs av procentandelen av den totala befolkningen som som mottagit två doser vaccin fram till 2021-10-17. Datamaterialet har hämtats från Our World in Data, en brittisk organisation som i samarbete med bland annat Oxfords universitet sammanställer data från hela världen (Our World in Data, 2021b). Det datum som låg närmast i tiden vid undersökningen och *samtidigt* visade flest EU-länder som rapporterat antalet administrerade doser, var den 17e oktober 2021. Cypern, Portugal och Luxemburg hade inte lämnat uppgifter för detta datum. För dessa länder valdes istället det rapporterade datum som var närmast den 17e för att sammanställa det kumulativa antalet. För Cypern innebar det 2021-10-19, för Portugal 2021-10-18 och för Luxemburg 2021-09-16.

3.3 Svårigheter

Huruvida vaccinering är ett fritt val eller ej kan diskuteras. I vissa länder har vaccineringsintyg varit nödvändigt för återgång till arbete och vistelse i det offentliga, medan andra länder anammat mindre tvingande åtgärder och försökt uppmuntra till vaccinering på andra sätt. Eventuella skillnader i informationsspridning blir också relevant - i vilken utsträckning har information om pandemin och vaccinering anpassats till olika språk och nått ut till landets alla samhällsgrupper? I den jämförande fallstudien kommer jag se till material gällande konstitutionella förutsättningar och informationsspridning för att kontrollera för dessa typer av skillnader.

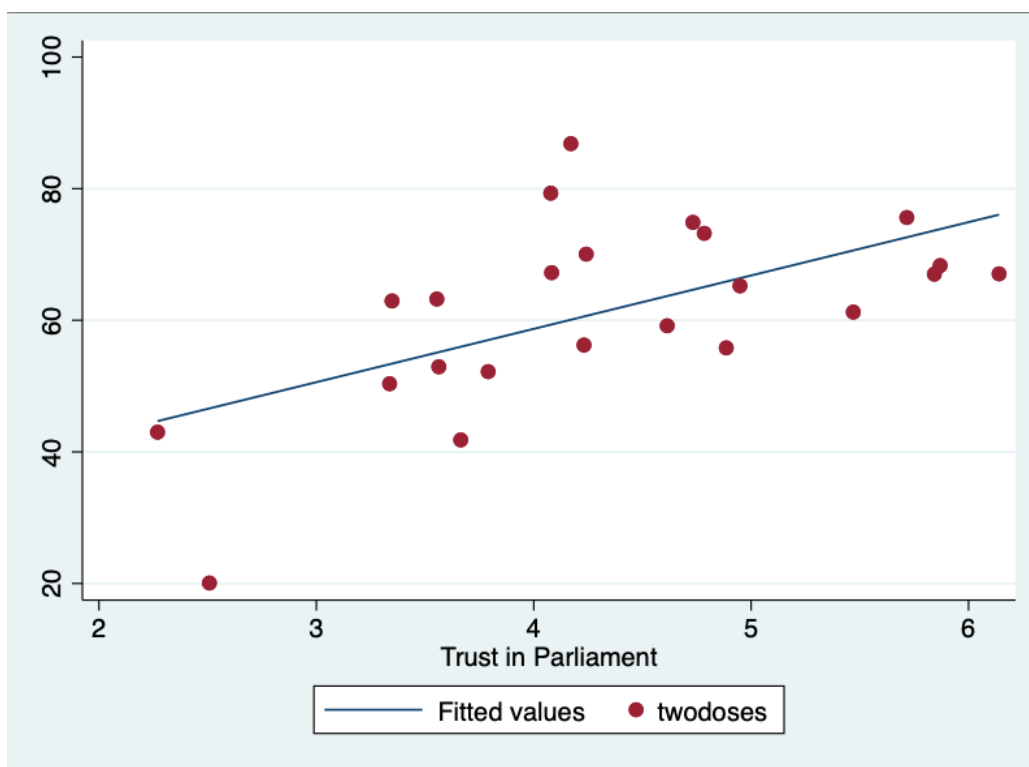
Det finns vissa skillnader gällande när EU-länderna började vaccinera barn under 18 år (ECDC, 2021a). I denna uppsats kontrollerar jag inte för skillnader gällande när olika åldersgrupper och specifika målgrupper började vaccineras i varje enskilt medlemsland. Däremot hade alla länder börjat vaccinera barn mellan 12 och 17 år i materialet till denna undersökning, och alla länder utom Bulgarien rekommenderade gravida att vaccinera sig (ECDC, 2021b, s. 12). Om barn vaccinerats under lång tid eller inte kan tänkas påverka den totala uppmätta andelen, men denna åldersgrupp utgör inte någon markant andel av befolkningen. Tidsskillnaderna är dessutom små, då det handlar om veckor riskerar resultatet inte snedvridas nämnvärt.

En annan aspekt gällande EUs gemensamma strategi är att fem länder: Estland, Lettland, Bulgarien, Slovakien och Kroatien, avstod från att köpa in de dyrare vaccinerna från Pfizer och Moderna under de första månaderna efter att vaccineringarna börjat. Nämda länder satsade istället till största del på Astra Zeneca (Ljung, 2021; SvD, 2021a; SR, 2021a), vilket kan vara en anledning till att de låg efter i vaccineringen i anslutning till att distribueringen av Astra Zeneca pausades i flertal länder under delar av mars 2021. Pfizer kunde dock leverera 10 miljoner doser utöver vad som var avtalat för andra kvartalet. 19 av de resterande EU-länderna avstod sin del av 3 miljoner doser från Pfizers ytterligare leverans, vilket möjliggjorde extra tilldelning till de fem länderna som prioriterat Astra Zeneca (Ljung, 2021).

4 Resultat

I denna del presenteras inledningsvis resultatet från det första steget i undersökningen (4.1), vilket är sambandet mellan tillit till nationella parlament, mätt som *Trust in Parliament*, och andelen vaccinerade i EUs medlemsländer. Därefter övergår jag till den intensiva delen av undersökningen (4.2), vilket är en jämförande fallstudie mellan Lettland och Litauen.

4.1 Samband: tillit till parlamentet och vaccineringsgrad

Figur 3: Linjär regressionsanalys. "Trust in parliament" utgör måttet på hur stor tillit invånarna i respektive EU land har till det nationella parlamentet. Tillfrågade i undersökningen har angivit hur mycket de personligen litar på landets parlament. 0 innebär att ingen tillit finns överhuvudtaget och 10 innebär fullständig tillit. Datamaterialet har hämtats från Dahlberg et al. (QoG Basic Dataset) 2021. "Two doses" mäter andelen som vaccinerats med två doser mot Covid-19 i respektive EU-land och är angivet i procent. Datakälla: Our World in Data, 2021a. Regressionsanalysen har sammanställts i Stata.

Resultaten från regressionen indikerar att när *Trust in Parliament* ökar med en enhet, så ökar vaccineringsgraden *two doses* med i snitt 8 procentenheter. Resultatet är signifikant på 0,01%-nivån. P-värdet = 0,003 och den anpassade determinatorskoefficienten “adjusted R2” = 0,7855

Den linjära regressionsanalysen ger mig säkrare svar sett till reliabilitet, eftersom att jag genom att se till ett större antal fall kunnat beskriva ett samband och belägga dess styrka (Teorell och Svensson, 2007, s. 241 - 244). I detta första steg bekräftas min första hypotes: i EUs medlemsländer syns ett positivt linjärt samband mellan tillit till parlamentet och andelen av befolkningen som mottagit två doser vaccin mot Covid-19 (se figur 3). Anledningen till att alla 27 medlemsländer inte syns i grafen beror på att Malta, Rumänien, Luxemburg och Grekland inte omfattas av QoGs dataset. Datumet för hämtningen av vaccineringsgrad hade Malta en av EUs högsta vaccineringsfrekvenser, medan Rumänien visade lägst. I Luxemburg och Grekland hade omkring 60 % av befolkningen mottagit två doser vaccin. Sett till andra undersökningar om politisk tillit, såsom Public Trust in Politicians Index (World Economic Forum, 2018), finns inga indikationer på att dessa länder skulle påverka sambandet nämnvärt.

Jag har kartlagt ett signifikant samband som utifrån teoretisk uppbackning kan generaliseras till den undersökta populationen. På detta sätt har jag delvis uppfyllt orsakskriterierna om isolering och kontrafaktiskt skillnad (Teorell och Svensson, 2007, s. 241-244). Regressionen säger dock ingenting om mekanismerna bakom sambandet. Den säger heller inget om huruvida det, trots den teoretiska bakgrunden, kanske ändå rör sig om ett omvänt kausalt samband. Detta motiverar en mer djupgående förståelse, därför följer jag upp det generella sambandet med steg två i undersökningen: en jämförande fallstudie mellan Lettland och Litauen. Båda länder visar låga nivåer av tillit enligt indikatorn *Trust in parliament*: 3 av 10 på skalan i ovan redovisade analys. Men hur ser tilliten till andra politiska institutioner och aktörer ut? Detta undersöks närmare i fallstudien.

4.2 Fallstudie Lettland och Litauen

Förståelse för länders specifika förutsättningar framstår som centralt för mer djuupående kunskap om sambandet mellan politisk tillit och vaccinering. Fallstudie som metod ger bra förutsättningar att belägga tidsordning (Teorell och Svensson, 2007, s. 242) och att spåra orsaksmekanismer (Ibid, s. 247). Enligt mest-lika-design där jag valt fall utifrån skillnader på den beroende variabeln, och undersöker om det också finns skillnader på den oberoende, möjliggörs även att stärka kriteriet om kontrafaktisk skillnad (Ibid, s. 239-240). Att mer ingående

jämföra olika indikatorer och material minskar dessutom risken för felkällor. Detta kan sammanfattas som god validitet. Fallstudien består av tre delar: en bakgrund, en översikt gällande situationen under Coronapandemin och en flerdimensionell operationalisering av politisk tillit.

4.2.1 Bakgrund

Både Lettland och Litauen har fria val och pluralistiska partisystem samt ses som välfungerande demokratier. Även ländernas rättsväsenden är förhållandevis väl ansedda (Regeringskansliet, 2020a+b). Lettland och Litauen är EU- och NATO-medlemmar sedan 2004 och har Euro som valuta. Enligt Eurobarometer visar 61 % av Lettlands befolkning och 70 % av Litauens befolkning tillit till EU (Eurobarometer, 2021, s. 10). Human Development Index, HDI¹ ligger på 0,854 respektive 0,869 (NE a + b, 2021), vilket indikerar relativt höga nivåer på mänsklig utveckling. Det kan jämföras med Sveriges HDI-värde som ligger på 0,945 (HDR, 2021a).

Självständigheten från Sovjetunionen år 1991 innebar två huvudsakliga strukturella förändringar för de baltiska länderna: övergång från plan- till marknadsekonomi och övergång från enparti-kommuniststyre till ett demokratiskt flerpartisystem (Loftsson och Choe, 2013, s. 12). Den högre utbildningen omformades under 90-talet i enlighet med västeuropeiska förebilder i både Lettland och Litauen (NE, 2021a+b). Den kommunala skolan är kostnadsfri på grundskole- och gymnasienivå i båda länder och nästintill 100 % av den vuxna befolkningen är läs- och skrivkunnig (Regeringskansliet, 2020a+b). 56 % av Litauens hushåll har tillgång till internet i hemmet, den motsvarande siffran i Lettland är 60%. Letternas och litauernas surfbettande och konsumtion av medier skiljer sig inte mycket från resterande länder i västvärlden (NE, 2021a+b)

Omställningen till marknadsekonomi medförde stora ekonomiska klyftor i båda länder (NE, 2021a+b). Den ekonomiska ojämlikheten är fortfarande stor, Gini-koefficienten² ligger på 0,35 i både Lettland och Litauen. Detta innebär att länderna visar näst störst skillnader i inkomst i hela EU, bara Bulgarien har ett större Gini-värde (Ekonomifakta, 2021). Finanskrisen 2008-2009 drabbade

---

¹ HDI är ett sammanfattande mått på mänsklig utveckling och består av ett genomsnittsvärde mellan 0 och 1. Värdet beräknas utifrån huruvida det finns möjligheter till ett långt, hälsosamt liv, utbildning och anständig levnadsstandard.

Måttet utvecklades som ett alternativ till ekonomisk tillväxt för att betona att människor och deras förmågor bör utgöra kriteriet för utvecklingen i ett land (HDR, 2021b).

² Gini-koefficienten är ett väletablerat mått som på en skala mellan 0 och 1 anger hur ekonomiskt jämlikt ett samhälle är. Ju högre värde, desto större ojämlikhet (Ekonomifakta, 2021).

länderna mycket hårt. Både arbetslösheten och inflationen steg hastigt medan ekonomin stagnerade. Ekonomierna återhämtade sig dock snabbt under 2010-talet. Idag ligger PPP-justerad BNP per capita på omkring 27 000 USD i Lettland och drygt 31 000 USD i Litauen (NE, 2021a+b)

Lettland

Lettland är det mellersta av de tre baltiska länderna och gränsar förutom till Estland och Litauen även till Vitryssland och Ryssland. Den totala befolkningen uppgår till drygt 2 miljoner invånare, lettiska är det officiella språket. 34 % av befolkningen är ryskspråkig och år 2012 hölls en folkomröstning om förslaget att göra ryska till officiellt språk jämte lettiska. 75 % röstade dock emot (NE, 2021a). Det förekommer även fler minoritetsspråk, bland annat vitryska, ukrainska och polska. Det lettiska samhället är splittrat, etniska letter och ryskspråkiga tar del av olika informationskällor, exempelvis språkbaserade tidningar, radio- och tv-kanaler (Auers, 2015, s. 147).

I och med självständigheten återgick i Lettland till den konstitution som gällt i den tidigare lettiska republiken. Detta fick kontroversiella konsekvenser för vilka som skulle betraktas som medborgare (NE, 2021a). De som i samband med Sovjetunionens upplösning förlorade sitt sovjetiska medborgarskap och inte blev lettiska medborgare fick status som "icke-medborgare", vilket idag omfattar cirka 11 % av Lettlands befolkning (mestadels ryskspråkiga). Statusen som icke-medborgare innebär ingen skillnad gällande sociala rättigheter, men däremot avsaknad av en del politiska rättigheter såsom rösträtt (Regeringskansliet, 2020a, s. 14). Ingemar Oldberg lyfter rysk inblandning genom massmedier och organisationer som ett stort hinder mot framgångsrik integration av baltryssar. I rysk propaganda betonas bland annat den ryska kulturgemenskapen och många baltryssar påverkas att se Nato som ett hot (Oldberg, 2016). Europaparlamentet varnar för rysk propaganda och beskriver bland annat i ett pressmeddelande 2016 hur Ryssland försöker förvrida sanningar, väcka rädsla och tvivel, samt splittra EU (Europaparlamentet, 2016).

I samband med finanskrisen skedde omfattande protester i Lettlands huvudstad Riga. Den då sittande regeringen avgick och ersattes av en ny. Den nya regeringen leddes av den tidigare EU-parlamentarikern Valdis Dombrovskis, som genomförde radikala åtgärder vilka gav snabb effekt. Året 2011 präglades dock av en stor korruptionshärva. Parlamentet vägrade häva den rättsliga immuniteten mot tre korruptionsmisstänkta oligarker (NE, 2021a). Olika oligarker har varit verksamma i Lettlands partipolitik och samtidigt drivit personliga ekonomiska intressen så sent som fram till 2014, om inte längre (Auers, 2015, s. 139). Korruptionshärvan 2011 orsakade en regeringskris som ledde till att parlamentet upplöstes och man utlyste nyval. Efter nyvalet kunde Dombrovski återbilda

regering, vilket skedde i samband med att hans krisåtgärder efter finanskrisen började ge effekt (NE, 2021a). Korruption är fortfarande något som Lettland brottas med. Enligt Transparency Internationals index hamnar landet år 2020 på plats 42 av 180 länder (Transparency international, 2021). Ministern för miljö- och regionala frågor avgick i december 2020 efter korruptionsanklagelser (Regeringskansliet, 2020a, s. 3). I Lettland finns ett allmänt sjukförsäkringssystem (Ibid, s. 11), men korruptionen syns även inom sjukvården. Trots att tillgång till vård formellt sett är lika har egenutgifter och ett brett användande av mutor skapat ojämlikhet även inom denna sektor (NE, 2021a). Det låga förtroendet för landets politiska institutioner är en fortsatt utmaning för Lettland (Regeringskansliet, 2020a, s. 1 + 5).

Litauen

Litauen är sydligast beläget av de baltiska länderna, och delar gräns med Lettland, Ryssland, Vitryssland och Polen. Landet har drygt tre miljoner invånare och en befolkning som är relativt etniskt homogen (NE, 2021b). Det finns polska och ryska minoritetsgrupper som sedan lång tid är integrerade i det litauiska samhället. Det officiella språket är litauiska (Regeringskansliet, 2020b, s. 15).

Partibilden i Litauen är splittrad, innan 2008 hade ingen regering suttit en hel mandatperiod och flertalet regeringar har varit koalitioner (NE, 2021b). Inga Patkauskaitė-Tiuchtienė menar att den splittrade politiken och politiska skandaler som avlöste varandra mellan 2004 och 2016, hade kortsiktig negativ påverkan på offentlighetens tillit till statliga institutioner under denna period (Patkauskaitė-Tiuchtienė, 2020). Trots att korruption är ett utbrett problem även i Litauen ligger landet något bättre till än Lettland på Transparency Internationals index: plats 35 av 180 länder (Transparency International, 2021). Regeringen har stärkt åtgärderna mot korruption, bland annat genom ökat skydd för visselblåsare och ratificering av FNs konvention mot korruption (Regeringskansliet, 2021b, s. 1-3). Befolkningen i Litauen har enligt lag rätt till kostnadsfri offentlig sjukvård (Ibid, s. 10), men det har förekommit korruption inom sjukvården även i Litauen (Ibid, s. 3). Sjukvården präglades av stora problem med finansiering efter självständigheten (NE, 2021b), men enligt OECDs mätning 2021 visade Litauen en av OECD-ländernas absolut största förbättringar gällande kvalitén på sjukvård under 2010 (OECD, 2021b, s. 28). Även tillgången till sjukvård förbättrades markant (Ibid, s. 26).

Sammanfattning:

Efter ovanstående genomgång av Lettlands och Litauens bakgrund kan jag nu återkoppla till teoriavsnittet där jag lyfter forskning som visar att korruption, utbildningsnivå, ojämlikhet, ekonomisk tillväxt, etnisk mångfald och medias

rapportering påverkar politisk tillit. Lettland och Litauen är grannländer, samt forna Sovjetländer som delar modern historia. De visa stora likheter gällande geografisk storlek, utbildningsnivå, ekonomisk tillväxt, socioekonomiska och politiska förutsättningar, samt liknande situation gällande medias roll. Däremot verkar det finnas skillnader gällande etnisk mångfald och möjligheter att erhålla medborgarskap, vilket bidragit till ett tydligt splittrat samhälle i Lettland. Dessutom verkar korruption ha något starkare närvaro i Lettland, även inom sjukvården. Korruption förekommer också i Litauens sjukvårdssystem, men inte i lika stor utsträckning och landet lyckades förbättra sjukvården avsevärt åren innan pandemin. De beskrivna skillnaderna i etnisk mångfald och korruption är alltså nära kopplade till politisk tillit. Kan de tänkas ha bidragit till de observerade skillnaderna i vaccineringsgrad?

4.2.2 Situationen under Coronapandemin

Konstitutionella förutsättningar

Undantagstillstånd är tillfälliga rättsliga tillstånd där statsmakten tar till utökade befogenheter i syfte att få kontroll över farliga nationella nödlägen. Alla stater har inte konstitutionella möjligheter att införa ett formellt undantagstillstånd, men om detta sker är det ett akut nödläge som är aktuellt (NE, 2021c) I en expertutredning från 2008 gör Anna Khakee en genomgång av alla EU-länders konstitutioner (Khakee, 2008, s. 89). I enlighet med hur utförligt ländernas konstitutioner reglerar nödlägen delas de in i tre olika grupper: minimal, medel och utförlig konstitutionell reglering. Både Lettland och Litauen hamnar i mellanläget (Ibid, s. 160)

Officiella åtgärder, restriktioner och mänskliga rättigheter

Enligt Michael Meyer-Resende befann sig alla EU-medlemsstater i nödläge i mitten av mars 2020, oavsett om det deklarerades officiellt eller inte. Undantagstillstånd innebär dock inte samma sak i alla länder, vissa överskrider vad som förutses i internationell lag om mänskliga rättigheter (Meyer-Resende, 2020 s. 1). Även i Meyer-Resendes kategorisering, gällande officiella åtgärder och restriktioner av mänskliga rättigheter under pandemin, placeras Lettland och Litauen i samma kategori: "significant". *Significant* innebär viss påverkan på vardagslivet (gränser delvis stängda, begränsning av storlek på sammankomster, nedstängning av vissa icke-nödvändiga verksamheter, skolor stängda under kortare perioder) (Ibid, s. 5).

I enlighet med lagen om smittsamma sjukdomar hade Litauen i mitten av oktober infört nationell nedstängning vid två tillfällen (Regeringskansliet, 2020a+b) och Lettland vid ytterligare ett tredje (Finland abroad, 2021a).

Smittspridning, dödstal och vaccinering

I mitten av oktober 2021 beskrevs en situation med omfattande smittspridning och höga dödstal i Baltikum (SR, 2021b). Gällande den skenande smittspridningen var läget värst i Litauen, Lettland kom nära efter. På listan över länder med flest dödsfall relativt folkmängd låg Lettland på plats elva, med 40 döda per miljoner invånare de senaste sju dagarna. Litauen låg vid samma tid på plats fem med hela 62 registrerade dödsfall på miljonen. Den låga vaccinationsgraden i framförallt Lettland presenterades som en bidragande förklaring till de höga dödstalen. Vid tillfället för rapporteringen i Svenska Dagbladet den 19e oktober 2021 hade Lettland den fjärde lägsta andelen vaccinerade i hela EU (SvD, 2021b). Detta var klart färre än i grannländerna Estland och Litauen (HBL, 2021; Our world in data, 2021a).

Det har synts rapporteringar om att språkminoriteterna i de baltiska länderna är mer skeptiskt inställda till vaccinering mot Covid-19 än de inhemska invånarna. Gintas Karalius, forskare i demokrati och politisk teori vid Vilnius universitet i Litauen, citeras i tidskriften Yle. Han menar att minoriteternas vaccinskepsis handlar om misstro gentemot politikerna, inte mot vaccinet i sig. Han lyfter också att den språkliga närheten gör att vissa minoritetsgrupper blir mer mottagliga för rysk desinformation (Yle, 2021). I Lettland ska offentlig information alltid kommuniceras på lettiska, men det ska tilläggas att information om coronapandemin har gjorts tillgänglig på ryska och engelska med hänsyn till minoritetsspråkgrupper (Regeringskansliet, 2020a).

Lettland och Litauen verkar ha använt sig av olika tillvägagångssätt för att öka vaccineringsfrekvenserna. Under den undersökta perioden har Lettland anamma mer tvingande åtgärder, medan Litauen införde en tillfällig lag om belöningsystem för att ge incitament till vaccinering:

Litauen

Den 9e oktober 2021 rapporterade Ekot om ett lagförslag som skulle ge litauer över 75 år en belöning på 100 Euro vid vaccinering (SR, 2021b). Den 22a oktober meddelades att Litauens president Gitanas Nauseda skrivit under lagen "trots vissa etiskt tveksamma aspekter". Nauseda sade inför Europeiska rådets möte i Bryssel samma månad att han inte vill skrämja eller pressa människor för att öka vaccineringen, utan istället agera utifrån positiva motivationer och incitament (LRT, 2021).

Från och med den 13e september har Litauen infört ett nationellt vaccinpass. Utan vaccinpass har man begränsad tillgång till flertal offentliga platser, såsom restauranger och butiker (Finland abroad, 2021b)

Lettland

Till skillnad från övriga Europa fattade Lettlands regering beslut om ytterligare ett nationellt nödläge från den 11e oktober 2021, vilket planerades för tre månader framåt (Sweden abroad, 2021; HBL, 2021). Nödläget innebar arbete hemifrån. I arbetssituationer som krävde närvaro på plats var vaccinationsbevis ett krav, men i vissa lägen räckte ett negativ Covid-19 test. Endast vaccinerade fick ta del i offentliga evenemang (Ministru kabinets, 2021). Det nationella rådet för krishantering kom också överens om att införa obligatorisk vaccinering för alla offentligt anställda (Ministru kabinets, 2021). Den obligatoriska vaccineringen för vissa arbetsgrupper infördes trots att dessa planer tidigare hade skapat massiva protester. I augusti 2021 samlades tusentals människor i huvudstaden Riga för att demonstrera mot införandet (Euronews, 2021).

Den 18e oktober annonserades att än striktare restriktioner skulle införas i form av nedstängning (LSM, 2021). Premiärministern Krisjanis Karins motiv var att mindre än hälften av alla Lettlands invånare hade fått två doser vaccin mot Covid-19 och att "alldeles för många blir sjuka och avlider". Han bad om ursäkt till de som redan vaccinerats när han deklarerade att restriktionerna skulle gälla alla. Under nedstängningen gällde utgångsförbud nattetid och endast affärer med nödvändiga varor hölls öppna. Skolundervisningen återgick till distans (SvD, 2021b).

4.2.3 Indikatorer

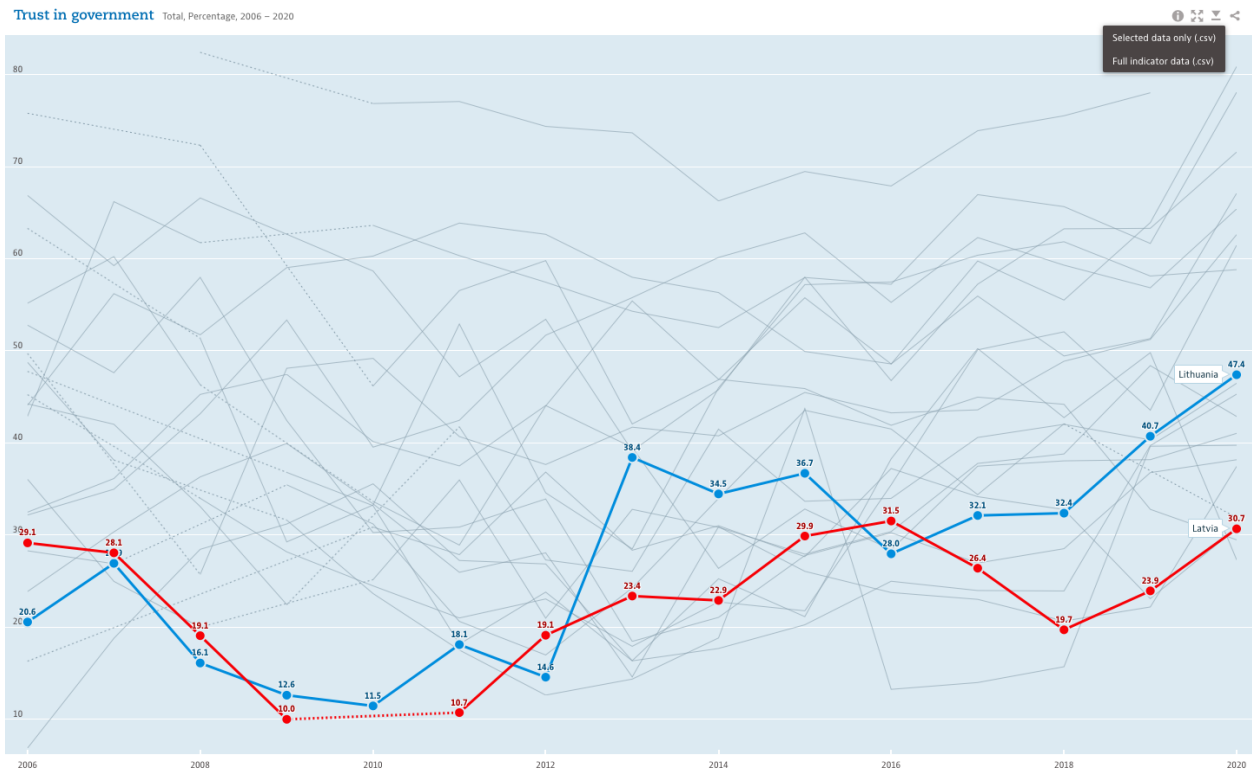
Utifrån Norris definition av begreppet *politisk tillit* väljer jag sex indikatorer som bygger på data från OECD, Eurostat och Statistics Netherlands. Gällande fem av de sex indikatorerna har jag endast data från 2018 och inte senare. Detta kan medföra komplikationer för tolkningen gällande indikatorernas betydelse för vaccineringen, som startade i slutet av 2020. Indikatorn *Trust in Government* redovisas dock från 2006 fram till 2020. I kombination med övrigt material i fallstudien menar jag mig därför kunna ge en god bild av hur den politiska tilliten såg ut i Lettland och Litauen åren innan pandemin.

Även kompletterande indikatorer på andra faktorer som kan tänkas påverka den beroende variabeln (graden av vaccinering) redovisas med hjälp av data från Wellcome Global Monitor, som utgör en del av Gallup World Poll 2018.

I denna del stärker jag alltså precisionen av mitt mått på politisk tillit genom att använda en flerdimensionell operationalisering. Detta möjliggör jämförelse av tillit till *olika* politiska institutioner och aktörer, och blir därför mer träffsäkert.

Politisk tillit:

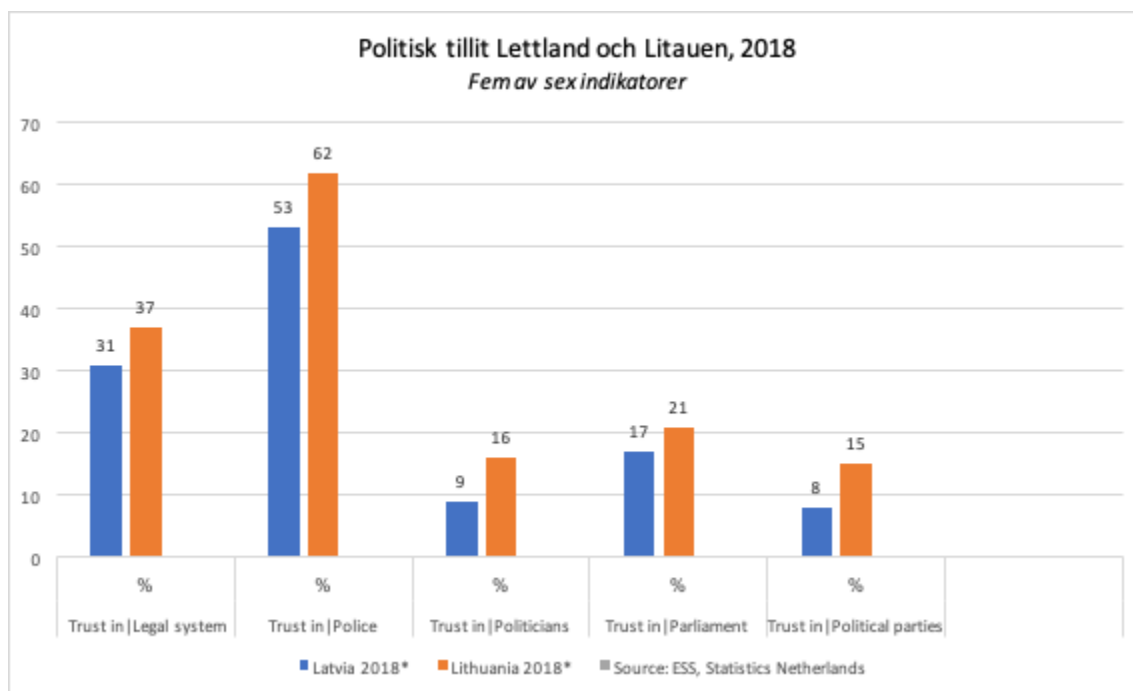
1. Trust in Government

Figur 3: "Trust in government" 2006 - 2020. Lettland (röd graf) och Litauen (blå graf). Indikatorn mäter andelen människor som rapporterar att de har tillit till den nationella regeringen. De tillfrågade har haft svarsalternativen "ja", "nej" och "vet ej", andelen som svarat "ja" redovisas i procentandel över tid. Källa: OECD, 2021a

I OECDs mätning av tillit till regeringen har Lettland och Litauen låga och relativt lika nivåer av tillit mellan 2004 och 2012. Vid 2012 visar Litauen en ökning som visserligen sjunker under Lettlands nivåer år 2016, men därefter stiger över Lettlands nivåer igen. Framförallt från 2018 syns väsentliga skillnader och 2020 visar mätningen att 47,4 % av Litauens befolkning hade tillit till regeringen, medan siffran i Lettland var 30,7 %.

2. *Trust in Legal system, Trust in in Police, Trust in Politicians, Trust in Parliament, Trust in Political parties*

Figur 4: fem av sex indikatorer på politisk tillit visas för Lettland och Litauen år 2018. Tillfrågade har på en skala från 0 - 10 angivit hur huruvida de litar på uppläst institution, där 10 är fullständig tillit. I undersökningen klassas de svar som angivit 6 eller högre på skalan som att tillit finns. Källa: CBS, 2021a+b

Om man ser till utvecklingen mellan 2018 och 2020 gällande *Trust in Government* verkar skillnaderna kvarstå, och till och med öka något, åren innan pandemin där Litauen “drar iväg” (se figur 3). Det finns däremot ingen data som kan bekräfta att de andra indikatorerna på politisk tillit visar en liknande utveckling åren 2019 - 2020. Gällande dessa parametrar finns data endast tillgänglig för 2018 (figur 4) och detta år syns inte lika stora skillnader. Litauen visar visserligen genomgripande större tillit till alla presenterade institutioner, men skillnaden är marginell. Skillnaden gällande *Trust in Parliament* är nästan obefintlig.

Däremot finns andra siffror som pekar mot att skillnaden kvarstod även gällande övriga parametrar (inte bara gällande *Trust in Government*). Dessa källor är inte lika tillförlitliga. De kan dock ge en indikation om att det fanns kvarstående (eller till och med ökande) skillnader i politisk tillit mellan Lettland och Litauen åren 2019 - 2020. Det lettiska opinionsinstitutet Vilmorus tillfrågade 1 021 personer om deras tillit till politiska institutioner mellan den 6e och 14e september år 2019. Ungefär, 66 % litade på Polisen, 39 % uttryckte tillit till

politiska partier och 50 % till det litauiska parlamentet. 67 % sade att de hade förtroende för domstolarna och 73 % sa att de litade på regeringen (LRT, 2019).

Detta kan jämföras med det lettiska opinionsinstitutet SKDSs siffror från 2020, som angav att endast 13 % av Lettlands befolkning visade förtroende för de politiska partierna, 20 % för parlamentet och 23 % för regeringen (Regeringskansliet, 2020a, s. 5)

Kompletterande indikatorer

1. *Tillit till vetenskap, uppfattning om vacciners säkerhet, uppfattning om huruvida vetenskap gynnar människor som den tillfrågade i landet, tillit till hälsorekommendationer från sjukvårdspersonal och från regering samt tillit till vacciner*

Lettland:

8 % uppger tillit till vetenskap enligt sammanslaget "trust in science index"³

66 % menar att vetenskap gynnar människor som dem i landet

45 % uppger att vacciner är säkra

34 % litar delvis och 6 % litar mycket på medicinska rekommendationer och hälsorekommendationer från landets regering (totalt 40 %)

64 % litar delvis och 18 % litar mycket på medicinska rekommendationer och hälsorekommendationer från läkare och sjuksköterskor (totalt 82%)

Litauen:

17 % uppger tillit till vetenskap enligt sammanslaget "trust in science index"

51% menar att vetenskap gynnar människor som dem i landet

52% uppger att vacciner är säkra

41% litar delvis och 14 % litar mycket på medicinska rekommendationer och hälsorekommendationer från landets regering (totalt 55 %)

51 % litar delvis och 31 % litar mycket mycket på medicinska rekommendationer och hälsorekommendationer från läkare och sjuksköterskor (totalt 82 %)

I Litauen finns högre tillit till vetenskap enligt sammanslagna vetenskaps-indexet. Det finns även en större andel människor som uppger att de anser att vacciner är säkra. I undersökningen visas likande tillit till hälso- och sjukvårdsrekommendationer från läkare och sjuksköterskor i Lettland och

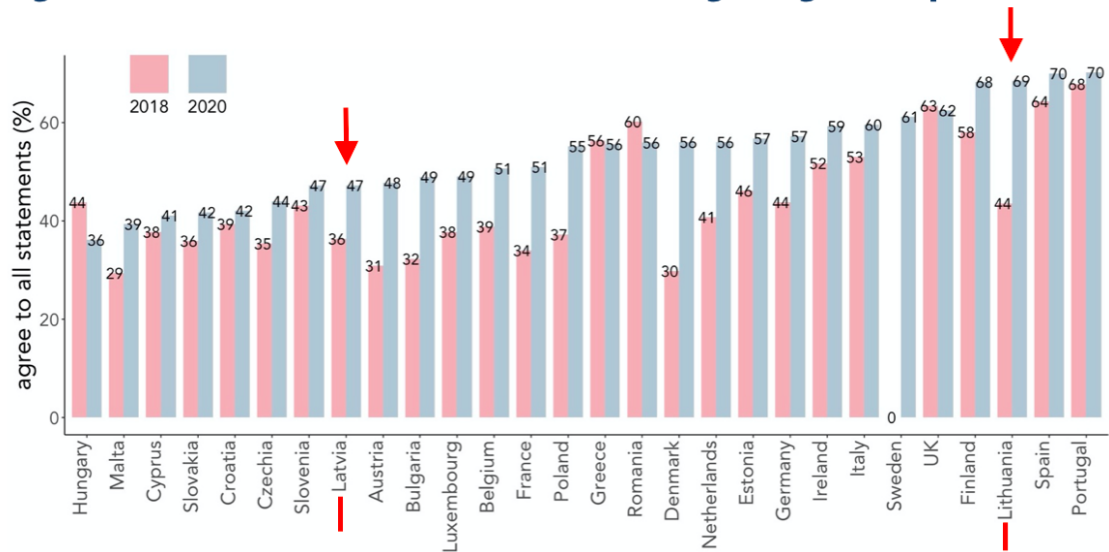
---

³ Trust in science Index är ett genomsnitt av fem frågor om tillit till vetenskap: 1. "Hur mycket vet du om vetenskap?", 2. "Hur mycket förstår du av innebörden av "vetenskap" och "forskare"?", 3. "Tror du att studiet av sjukdomar är en vetenskap?", 4. "Lärde du dig om vetenskap i grundskolan?" 4. "Lärde du dig om vetenskap i gymnasiet?" (Egen översättning från Wellcome Global Monitor 2018)

Litauen, men det är en större andel som litar *mycket* på sjukvårdsarbetarens rekommendationer i Litauen. Det finns högre tillit till hälso- och sjukvårdsrekommendationer från *regeringen* i Litauen. Avvikande är däremot att fler människor i Lettland än i Litauen anser att vetenskap gynnar människor som dem i landet (Wellcome Global Monitor, 2018).

Skillnaden gällande befolkningens tillit till vaccin har ökat de senaste åren i Lettland och Litauen. Enligt Europeiska kommissionens mätning visas i Litauen en ökning från 44 % 2018 till 69 % 2020. I Lettland syns också en liten ökning, men förändringen sker på lägre nivåer: från 36 % till 47 % (se figur 5).

Figure 2.4 Overall vaccine confidence among the general public

Figur 5: Övergripande tillit till vaccin år 2018 och 2020 i EUs medlemsländer. Källa: European commission, 2020b

5 Analys och diskussion

Svårigheterna med att undersöka ett pågående empiriskt fenomen innebär att kunskapsunderlaget på området hela tiden uppdateras. Det medför också problem gällande att hitta data. *Majoriteten* av datamaterialet jag använder mig av för att mäta politisk tillit finns vid tillfället för undersökningen endast tillgänglig för år 2018. Av denna anledning blir undersökningens tidsomfattning delvis begränsad. Dessutom är datamaterialet från 2018 relativt färskt och därför preliminärt, vilket i sin tur utgör en osäkerhetsaspekt. Jag kompletterar dock undersökningen med material från 1991 fram till 2020. På detta sätt kan jag ge en utökad bild som kompletterar graferna. Jag kan även spåra viktiga skeenden som haft betydelse för politisk tillit. Genom att använda mig av olika sorters material och metoder lyckas jag isolera och identifiera skillnader i politisk tillit som en tänkbar orsak till skillnader i vaccineringsgrad mot Covid-19 fram till 17e oktober 2021.

Vad som skedde *innan* Sovjetunionens upplösning, när Lettland och Litauen återbildades och blev självständiga, kan däremot också tänkas ha betydelse för hur politisk tillit utvecklats i länderna mellan 2018 och 2020. Vissa av dagens spänningar i de baltiska länderna (exempelvis relationen till Ryssland) har mycket att göra med arvet från Sovjettiden. Det finns däremot väldigt lite material att tillgå från perioden när Lettland och Litauen utgjorde en del av Sovjetunionen. Att politisk tillit är relativt snabbt fluktuerande över tid motiverar dessutom den mer djupgående undersökningen av åren precis innan pandemins utbrott. Utifrån arbetets och datamaterialets omfattning begränsar jag därför diskussionen till tiden sedan Sovjetunionens upplösning med fokus på den senare perioden, framförallt 2018-2020.

Pippa Norris förståelse och avgränsning av politisk tillit har väglett mig i valet av mätinstrument. Indikatorerna *Trust in Government*, *Trust in Parliament*, *Trust in Legal system* och *Trust in Political parties* kan anses rimliga givet att jag utgått från Norris definition. Gällande tillit till politiska tjänsteinnehavare och myndigheter är valet av indikatorer inte lika givna. I min mätning har jag sett till *Trust in Politicians* som indikator på tillit till politiska aktörer och *Trust in Police* som indikator på tillit till myndigheter. Frågan blir hur tilliten till andra politiska tjänsteinnehavare och andra myndigheter ser ut. Om det funnits tillförlitlig data gällande tillit till exempelvis president eller premiärminister som indikator på politiska tjänsteinnehavare, eller folkhälsomyndigheten som indikator på myndighet, hade kanske utfallet av mätningen visat ett delvis annorlunda resultat.

Politiker har dock varit centrala aktörer under pandemin. Genom att förmedla den största andelen viktig information gällande strategi och rekommendationer har de också varit synliga för invånarna i Lettland och Litauen. Att *inte* begränsa mätningen till specifika politiker och ledare kan ses som en fördel. Politiker i generell bemärkelse ger ett bredare och därmed ett mer rättvisande mått på tillit till politiska tjänsteinnehavare. Även offentliga tjänstemän klassas som politiska tjänsteinnehavare enligt Norris definition av politisk tillit. Jag tar hänsyn till denna grupp genom att se till en av de kompletterande indikatorerna, nämligen *tillit till hälsorekommendationer från sjukvårdspersonal*. Hur träffsäker är då indikatorn *Trust in Police* som mått på tillit till myndigheter? Utifrån att Polisen är en central myndighet gällande att säkerställa efterlevnad av restriktioner och andra påföljder under pandemin, anser jag att det är en relevant indikator. I min undersökning är Polisen den institution som visar sig ha högst tillit i både Lettland och Litauen. Det skulle dock ha varit intressant att kunna jämföra om tilliten till andra myndigheter skiljer sig från tillit till Polismyndigheten.

Endast Polisen erhåller tillit från mer än 50 % av befolkningen i Lettland och Litauen. I övrigt visar båda länder låga nivåer av tillit enligt min mätning. Sett till Gini-koefficienten har länderna väldigt hög ekonomisk ojämlikhet i jämförelse med övriga EU. Detta skulle kunna vara en bidragande orsak till de låga nivåerna av politisk tillit i Lettland och Litauen. Trots de generellt låga nivåerna visar Litauen genomgående högre nivåer av politisk tillit, tillit till vacciner och tillit till sjukvård. Skillnaderna är inte särskilt stora år 2018, men kompletterande källor indikerar att skillnaderna i politisk tillit ökade åren precis innan pandemin. OECDs indikator *Trust in Government* bekräftar att skillnaderna i tillit till just regeringen förstärktes mellan 2018 och 2020. Jag beskriver i det teoretiska ramverket hur Esaiasson et al. (2020) menar att förtroende för *regeringens* avsikter och kapacitet är av betydelse för befolkningens benägenhet att efterleva de regler som införs under Coronapandemin. Att Lettland och Litauen gick in i pandemin med 31 % respektive 47 % tillit till den mest centrala statliga beslutsfattaren under krisen är en tydlig indikation på att förutsättningarna gällande politisk tillit var olika i detta skede. Eftersom regeringen varit den ledande beslutsfattaren och symbolen för Lettland och Litauens strategier samt rekommendationer under pandemin, blir även indikatorn som mäter tillit till regeringens hälsorekommendationer extra intressant. Faktumet att en större andel av befolkningen i Litauen litar på hälsorekommendationer från regeringen än i Lettland har tydlig betydelse för hur benägna människor är att följa regeringens rekommendationer om vaccinering mot Covid-19. Jämfört med Litauen finns bland Lettlands invånare en högre tillit till att forskning gynnar människor som dem i landet, men i Lettland finns lägre nivåer av tillit till både vetenskap och vaccin. Den lägre tilliten till vetenskap och vaccin skulle kunna tänkas vara en

orsak till de uppvisade skillnaderna i vaccinering fram till 17e oktober 2021. Enligt forskning om vacciner råder dock tveksamheter kring i vilken utsträckning vaccinskepis faktiskt påverkar vaccineringsfrekvens. Tillit till vacciner är nära sammankopplat med till tillit till vården och gällande indikatorn som visar tillit till sjukvårdens hälsorekommendationer visar Lettland och Litauen liknande nivåer. En större andel av Litauens befolkning uppger dock att de litar *mycket* på sjukvårdsarbetares hälsorekommendationer.

Hur kommer det sig då att två länder med så lika förutsättningar visar dessa skillnader i både vaccineringsgrad och politiskt tillit? En viktig faktor skulle kunna vara prioritering av *resurser*. Både Lettland och Litauen har fortsatt stora problem med korruption, vilket tros vara något som hänger kvar sedan Sovjettiden. I Lettland verkar den politiska makten ha varit nära kopplad till en mindre grupp välbärgade *oligarker* fram till 2014 eller ännu längre. Även i Litauen har de politiska maktpositionerna länge ockuperats av ett fåtal människor, men det handlar snarare om en maktelit än en oligarki. Omfattande åtgärder mot korruption har antagits i båda länder. Sett till korruption inom *sjukvården* verkar insatserna dock varit större, eller åtminstone ha givit större effekt, i Litauen. Landet har ökat andelen resurser som avsatts till sjukvård och 2018-2020 syns en snabbt *ökad tillit till vaccin*. Även tilliten till regeringen ökar under denna period. I Lettland brottas man med korruptionens grepp om sjukvården. Eftersom sjukvården genomför injeceringarna av vaccin mot Covid-19 är det inte långsökt att anta att korruption inom denna sektor haft negativ inverkan på vaccineringsgraden under pandemin. Sett till korruptionsindex från Transparency International syns inte särskilt stora skillnader mellan Lettland och Litauen, men korruption är en trögrörligt faktor och stävjandet av korruption är ett långsiktigt projekt. Misstro i relationer som präglas av korruption kan anses vara välmotiverad. En kritisk attityd hos medborgarna kanske är det som krävs för att staten i Lettland ska anta mer djupgående och självrannsakande åtgärder mot korruptionen. Bara framtiden kan utvisa om Litauen lyckats påbörja en långsiktig vändning och om även Lettlands insatser kommer ge en effekt på korruptionsindex och politisk tillit.

Förutom korruptionsaspekten finns en annan skillnad mellan Lettland och Litauen som verkar vara av betydelse för politisk tillit och vaccinering. Auers beskriver hur etniska relationer snabbt förlorat relevans i Litauen, men däremot format det politiska systemet sedan 1991 i Lettland (Auers, 2015, s. 146). Det finns indikationer om att den politiska tilliten och benägenheten att vaccinera sig är lägre bland *etniska minoriteter* i alla baltiska länder. I Lettland utgör dock de etniska minoriteterna, framförallt den ryska minoriteten, en betydligt *större andel av befolkningen* än i Litauen. Denna ryska minoritet består till stor del av så kallade icke-medborgare som saknar vissa politiska rättigheter. Att vara politiskt

insatt och delta i politiken är nära sammankopplat med högre politisk tillit i välfungerande demokratier. Av denna anledning är det inte svårt att godta uppgifterna om att den politiska tilliten är lägre hos minoriteter som inte har möjlighet att påverka politiken i samma utsträckning som övriga medborgare i Lettland. Förutom att de etniska minoriteterna visar lägre politisk tillit, kan denna grupp också tänkas avstå från att låta sig vaccineras mot Covid-19 genom kopplingen till Ryssland. I Ryssland finns en utbredd misstro mot både staten och vaccin och endast drygt 31 % av befolkningen hade mottagit två doser vaccin mot Covid-19 i mitten av oktober 2021 (Our world in Data, 2021a). Etniska letter och landets språkliga minoriteter uppges konsumera olika informationskällor, vilket kan läsas i uppsatsens fallstudiedel. Av denna anledning är det inte otroligt att minoriteterna genom språklig närhet utsätts för rysk påverkan i större utsträckning, exempelvis i form av kritik mot EU-samarbetet och antivaccinpropaganda.

En intressant aspekt är att Lettland visade en snabb vaccineringsökning i slutet på oktober 2021 och började komma ikapp Litauen sett till andelen vaccinerade. Därav kan det undersökta sambandet framstå som spuriöst eller på annat sätt irrelevant gällande fallstudien vid en första anblick. Ökningen sker dock i anslutning till att de mer tvingande åtgärderna i form av bland annat ytterligare en nedstängning och obligatorisk vaccinering för offentliganställda infördes i Lettland. I Litauen syntes däremot inte denna form av tvångsåtgärder under den undersökta perioden. Istället införde man något som liknade ett belöningsystem för att få äldre att vaccinera sig i större utsträckning. Tvångsåtgärder behövde alltså införas i Lettland, men inte i Litauen, för att vaccineringsfrekvensen skulle öka. Av denna anledning kan ökningen i Lettland ses som ett resultat av tvingande åtgärder, antagna som en sista utväg i avsaknad av tillit till statens rekommendationer.

Som sammanfattning kan sägas att teorin om att låg politisk tillit bidrar till lägre vaccineringsnivåer mot Covid-19 bekräftas av både min extensiva undersökning och den jämförande fallstudien. Som väntat enligt den första hypotesen syns ett positivt linjärt samband mellan de undersökta variablerna i EUs medlemsländer. Betydelsen av att se till kontextspecifika situationer i enskilda länder framstår däremot också som väsentlig. Teorin stämmer på ett generellt plan, men sambandet kan tänkas se olika ut i enskilda fall. I Lettland och Litauen verkar korruption och skillnader i integration av etniska minoriteter vara av betydelse för att Lettland gick in i pandemin med lägre nivåer av politisk tillit än Litauen. Mycket tyder på att den lägre politiska tilliten i Lettland också bidragit till lägre nivåer av vaccinering fram till 17e oktober 2021. Sambandet behöver däremot undersökas ytterligare och prövas med hjälp av andra förklaringar. Att använda fler indikatorer och undersöka en längre tidsperiod

skulle ge ännu djupare förståelse för vilka mekanismer som bidrar till att tillit eller misstro får fäste, och för vilka effekter det medför under kris.

Om Lettlands ökade vaccinering från slutet av oktober 2021 är ett resultat av tvingande åtgärder, vad kommer då detta ha för betydelse för politisk tillit i framtiden? Tidigare forskning indikerar att obligatorisk vaccinering riskerar öka generellt missnöje och skepsis mot vaccinering, men detta är också starkt kontextbundet. Undersökningar av det omvända kausala orsakssambandet, det vill säga hur politisk tillit påverkats under pandemin och av länders olika strategier, skulle vara intressant att följa i framtida forskning.

6 Slutsats

I denna undersökningen har jag genom en flerdimensionell operationalisering av *politisk tillit* undersökt fenomenets betydelse för andelen vaccinerade mot Covid-19. I EUs medlemsländer kartläggs ett positivt samband mellan tillit till det nationella parlamentet och andelen vaccinerade. Jag tror mig kunna spåra skillnader gällande integration och stävjande av korruption. Problem gällande dessa faktorer verkar ha bitit sig kvar i större utsträckning i Lettland än i Litauen sedan självständigheten från Sovjetunionen 1991. De identifierade skillnaderna verkar ha lett till lägre nivåer av politisk tillit i Lettland än i Litauen åren 2018-2020. Den lägre politiska tilliten framstår som bidragande till att en mindre andel av befolkningen i Lettland mottagit två doser vaccin mot Covid-19 fram till den 17e oktober 2021.

Politisk tillit är ett komplext och nyckfullt fenomen som är svårt att etablera, men lätt att radera. Utan denna form av förtroende blir dock hela samhällen mer utsatta. Frånvaro av politisk tillit kan få förödande konsekvenser, vilket blir extra tydligt i kris. Av denna anledning framstår vikten av att stater arbetar konstant för att göra sig förtjänta av invånarnas tillit som avgörande. Att staten ger incitament till ökad politisk tillit genom att motverka korruption, ojämlikhet och andra betydande faktorer, verkar vara rätt väg för att skapa en välmotiverad reserv av förtroende för statens institutioner och aktörer.

7 Källor och litteratur

7.1 Datakällor och indikatorer

- CBS, 2021a. [Elektronisk resurs]
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/80518ENG/table?searchKeywords=trust> (hämtad 2021-11-30)
- CBS, 2021b. "Table description" - "Percentage of people with trust in"
[Elektronisk resurs]
<https://www.cbs.nl/en-gb/figures/detail/80518ENG?q=trust#short-Table-Description> (hämtad 2021-11-27)
- ECDC, 2021a (European Centre for Disease Prevention and Control)
"Vaccinetracker" [Elektronisk resurs]
<https://vaccinetracker.ecdc.europa.eu/public/extensions/COVID-19/vaccine-tracker.html#uptake-tab> (hämtad 2021-10-26)
- Ekonomifakta, 2021. [Elektronisk resurs]
<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Loner/Ginikoefficient---internationellt/> (hämtad 2021-11-25)
- European Commission, 2020b. *State of Vaccin confidence in the EU + UK 2020* (ISBN 978-92-76-27022-5) Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. [Elektronisk resurs]
https://ec.europa.eu/health/sites/default/files/vaccination/docs/2020_confidence_rep_en.pdf (hämtad 2021-12-10)
- European Social Survey (ESS), 2021. [Elektronisk resurs]
<http://www.europeansocialsurvey.org/data/round-index.html>
- Dahlberg, S., A. Sundström, S. Holmberg, B. Rothstein, N. Alvarado Pachon & C. M. Dalli. 2021. *The Quality of Government Basic Dataset, version Jan2021*. Göteborgs universitet: The Quality of Governance Institute (QoG):
https://www.qogdata.pol.gu.se/data/codebook_bas_jan21.pdf (hämtad 2021-10-23)
- OECD, 2021a. [Elektronisk resurs]
https://www.oecd-ilibrary.org/governance/trust-in-government/indicator/english_1de9675e-en (hämtad 2021-11-26)

- Our World in Data, 2021a. [Elektronisk resurs]
https://ourworldindata.org/explorers/coronavirus-data-explorer?zoomToSelection=true&time=2021-10-17&facet=none&pickerSort=desc&pickerMetric=total_vaccinations_per_hundred&Metric=People+fully+vaccinated&Interval=Cumulative&Relative+to+Population=true&Align+outbreaks=false (hämtad 2021-11-03)
- Our World in Data, 2021b. “About” [Elektronisk resurs]
<https://ourworldindata.org/about> (hämtad 2021-12-11)
- Transparency International, 2021. [Elektronisk resurs]
<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl> (hämtad 2021-12-03)
- Wellcome Global Monitor, 2019a. “Appendix A: Methodology”. [Elektronisk resurs]
<https://cms.wellcome.org/sites/default/files/wgm2018-methodology.pdf>
(hämtad 2021-11-23).
- Wellcome Global Monitor, 2019b. “Appendix B: Wellcome Global Monitor Questionnaire 2018” [Elektronisk resurs]
<https://cms.wellcome.org/sites/default/files/wgm2018-questionnaire.pdf>
(hämtad 2021-12-01)
- Wellcome Global Monitor, 2018. “Wellcome Global Monitor, part of the Gallup World Poll 2018”. [Elektronisk resurs]
<https://wellcome.org/reports/wellcome-global-monitor/2018/appendix-country-level-data> (hämtad 2021-11-15)
- World Economic Forum, 2018. Report: Executive opinion Survey. [Elektronisk resurs]
http://reports.weforum.org/pdf/gci-2017-2018-scorecard/WEF_GCI_2017_2018_Scorecard_EOSQ041.pdf (hämtad 2021-12-14)

7.2 Myndigheter och organisationer

- ECDC, 2021b. (European Centre for Disease Prevention and Control). Technical Report: *Overview of the implementation of COVID-19 vaccination strategies and vaccine deployment plans in the EU/EEA*. ECDC: Stockholm, 2021. [Elektronisk resurs]
<https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/Overview-of-the-implementation-of-COVID-19-vaccination-strategies-and-deployment-plans-23-Sep-2021.pdf> (hämtad 2021-12-11)

- European commission, 2020a. *Statement by President von der Leyen on the marketing authorisation of the BioNTech-Pfizer vaccine against COVID-19. Brussels, 21 December 2020.* [Elektronisk resurs] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_2510 (hämtad 2021-11-16)
- Europeiska kommissionen, 2021. "EU:s vaccinstrategi". [Elektronisk resurs] https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/public-health/eu-vaccines-strategy_sv (hämtad 2021-11-16)
- Europaparlamentet, 2016. Pressmeddelande. "Be aware of Russian and ISIS propaganda, warn foreign affairs MEPs". Ref: 20161010IPR46530 [Elektronisk resurs] <https://www.europarl.europa.eu/news/sv/press-room/20161010IPR46530/be-aware-of-russian-and-isis-propaganda-warn-foreign-affairs-meps> (hämtad 2021-12-13)
- Folkhälsomyndigheten, 2021. "Vägledning och fördjupad information om Covid-19" [Elektronisk resurs] <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/vaccination-mot-covid-19/for-personal-inom-var-d-och-omsorg/for-personal-inom-halso--och-sjukvard/Vagledning-och-fordjupad-information-om-vaccination-mot-covid-19/> (hämtad 04-11-21)
- Finland abroad, 2021a. "Nyheter om Coronaläget i Lettland" [Elektronisk resurs] https://finlandabroad.fi/web/lva/aktuellt/-/asset_publisher/T01HPEq0q7JC/content/koronavirusuutiset-latviassa-1/384951 (hämtad 2021-11-02)
- Finland abroad, 2021b. "Nyheter om Coronaläget i Litauen". [Elektronisk resurs] https://finlandabroad.fi/web/ltu/aktuellt/-/asset_publisher/T01HPEq0q7JC/content/koronavirusuutiset-liettuassa-2/384951 (hämtad 2021-11-02)
- HDR, 2021a. *Human Development Reports, United Nations Development Program.* [Elektronisk resurs] <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/SWE#> (hämtad 2021-12-13)
- HDR, 2021b. *Human Development Index (HDI).* [Elektronisk resurs] <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (hämtad 2021-12-13)
- Läkemedelsverket, 2021a. "Så godkänns vaccin" [Elektronisk resurs] <https://www.lakemedelsverket.se/sv/behandling-och-forskrivning/vaccin/nyttan-av-vacciner/sa-godkanns-vaccin#hmainbody1> (hämtad 04-11-21)
- Läkemedelsverket, 2021b. "Läkemedel" [Elektronisk resurs] <https://www.lakemedelsverket.se/sv/sok-lakemedelsfakta/lakemedel?id=20201130000081> (hämtad 04-11-21)
- Ministru kabinetts, 2021. "An emergency situation is planned in Latvia to stop the rapid spread of Covid-19". [Elektronisk resurs]

- <https://www.mk.gov.lv/en/article/emergency-situation-planned-latvia-stop-rapid-spread-covid-19> (hämtad 2021-10-05)
- OECD, 2021b. *Health at a Glance 2021: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/ae3016b9-en>.
- Regeringskansliet, 2020a. *LETTLAND – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020*. Rapport från Utrikesdepartementet: Regeringskansliet, Stockholm.
- Regeringskansliet, 2020b. *LITAUEN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020*. Rapport från Utrikesdepartementet: Regeringskansliet, Stockholm
- Eurobarometer, 2021. *Public Opinion in the European Union: Standard Eurobarometer 94*. Bryssel: European Commission. [Elektronisk resurs] <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355> (hämtad 2021-12-20)
- Sweden abroad, 2021. “Lettland: Covid 19: Lägesbild och reseinformation”. [Elektronisk resurs] <https://www.swedenabroad.se/sv/om-utlandet-för-svenska-medborgare/lettland/reseinformation/covid-19-lägesbild-och-reseinformation/> (hämtad 2021-10-05).
- Odberg, I. 2016. Analys. “Ryssar i Baltikum har hamnat under korstryck” i *Utrikesmagasinets nättidning*, publicerad 2016-06-08. [Elektronisk resurs] <https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2016/juni/ryssarna-i-baltikum-under-korstryck/> (hämtad 2021-12-13)
- WHO, 2020 (World Health Organization). *Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 51* [Elektronisk resurs] <https://www.who.int/publications/m/item/situation-report---51> (hämtad 2021-11-05)

7.3 Nyhetsartiklar

- Euronews, 2021, nyhetsartikel. “Latvia’s plans for mandatory vaccination sparks huge protests”. [Elektronisk resurs]. <https://www.euronews.com/2021/08/19/latvia-s-plans-for-mandatory-vaccination-sparks-huge-protests> (hämtad 2021-12-09)
- HBL, 2021, nyhetsartikel. “Lettland går mot strömmen: inför tre månaders undantagstillstånd”. [Elektronisk resurs].

- <https://www.hbl.fi/artikel/lettland-gar-mot-strommen-infor-tre-manaders-undagtagstillstand/> (hämtad 2021-12-08)
- Ljung, B. 2021, nyhetsartikel i *Direkt-SE, Aktiespararna*. “Vaccin: 3 milj doser till 5 EU-länder med störst vaccinbrist. [Elektronisk resurs] <https://www.aktiespararna.se/analysguiden/nyheter/vaccin-3-milj-doser-till-5-eu-lander-med-storst-vaccinbrist> (hämtad 2021-12-12)
- LRT, 2019, nyhetsartikel. “Poll shows growing public trust in lithuanian presidential institutions”. [Elektronisk resurs] <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1100014/poll-shows-growing-public-trust-in-lithuanian-presidential-institution> (hämtad 2021-12-12)
- LRT, 2021, nyhetsartikel. “Lithuanian president signs law on €100 vaccination payout for seniors”. [Elektronisk resurs] <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1526083/lithuanian-president-signs-law-on-eur100-vaccination-payout-for-seniors> (hämtad 2021-12-05)
- LSM, 2021, nyhetsartikel. “'Lockdown' in Latvia planned from October 21 until November 15”. [Elektronisk resurs]. <https://eng.lsm.lv/article/society/health/lockdown-in-latvia-planned-from-october-21-until-november-15.a426209/> (hämtad 2021-10-05)
- SR, 2021a, nyhetsartikel. “Efter EU-överenskommelse får Sverige avstå 70 000 vaccindoser”. [Elektronisk resurs]. <https://sverigesradio.se/artikel/efter-eu-overenskommelse-sverige-far-avsta-70-000-vaccindoser> (hämtad 2021-12-12)
- SR, 2021b, nyhetsartikel. “Smittspridningen skenar i baltikum”. [Elektronisk resurs] <https://sverigesradio.se/artikel/smittspridningen-skenar-i-baltikum-ga-inte-ut> (hämtad 2021-11-02)
- SvD, 2021a, nyhetsartikel. “Vaccin: 3 milj doser till 5 EU-länder med störst vaccinbrist.”. [Elektronisk resurs] https://www.svd.se/bors/news_detail.php?newsid=20308bb2-880a-44b2-a681-7631a711fe19 (hämtad 2021-12-12)
- SvD, 2021b, nyhetsartikel. “Lockdown väntar i Lettland efter höga smittotal”. [Elektronisk resurs] <https://www.svd.se/lockdown-vantar-lettland-efter-hoga-smittotal> (hämtad 2021-11-02)
- Yle, 2021, nyhetsartikel. “Språkminoriteterna i Baltikum är mer skeptiska mot att vaccinera sig mot covid-19: Det handlar om misstro mot politikerna”. [Elektronisk resurs] <https://svenska.yle.fi/a/7-10000725> (hämtad 2021-12-08)

7.4 Litteratur

- Agneman, G., K. Brandt, C. Cappelen, D. Sjöberg, 2020. "Predicting Local State Capacity in Sub-Saharan Africa: A Machine Learning Approach" i G. Agneman, red, *Essays on the Political Economy of Development: Determinants of Political and Economic Behavior*. Köpenhamn: University of Copenhagen
- Auers, D., 2015. *Comparative Politics and Government of the Baltic States. Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- Bringselius, L., 2021. "Coronapandemin, förvaltningen och tilliten. En forskningsagenda", *Statsvetenskaplig tidskrift* årg. 123 nr. 5 s. 179–188
- Cook, K. S., & Hardin, R., 2001. "Norms of cooperativeness and networks of trust" i M. Hechter & K.-D. Opp (Red.), *Social Norms* (s. 327–347). Russell Sage Foundation.
- Erlandsson, A., 2021. "Smittminskningsprosocialitet. Hjälpandets psykologi i en pandemi" i *Statsvetenskaplig tidskrift* årg. 123 nr. 5 s. 179–188
- Esaiasson, P., M. Giljam, H. Oscarsson, L. Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Esaiasson, P., J. Sohlberg, M. Gherseti, B. Johansson, 2020. 'How the Coronavirus Crisis Affects Citizens Trust in Institutions and in Unknown Others: Evidence from "the Swedish Experiment"', *European Journal of Political Research*
- Falk, Elisabeth, 2021. *Svenska förtroendetrender 1986-2020*. Göteborg: SOM-institutet
- Farrar, J., 2019. "The most important healthcare tool is trust". [Elektronisk resurs] <https://wellcome.org/news/most-important-healthcare-tool-trust> (hämtad 2021-11-16)
- Franklin, H. 2019. "How much does the world trust medical experts and vaccines?". *Wellcome* [Elektronisk resurs] <https://wellcome.org/press-release/how-much-does-world-trust-medical-experts-and-vaccines> (hämtad 2021-11-29).
- Holmberg, S. - Rothstein, B., 2021 "Framgång föder förtroende - förtroende föder framgång" Göteborg: SOM institutet
- Häuberer, J., 2011. "Introducing the Civic Perspective on Social Capital – Robert D. Putnam's Concept of Social Capital" i Häuberer, J. (Red.), *Social capital theory: Towards a methodological foundation*. New York, NY: Springer

- Inglehart, R., 1997. *Modernization and Postmodernizations: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Khakee, A. 2008 i SOU 2008:61. *Grundlagsutredningens rapport XIII (2008). Krisberedskap i grundlagen. Översyn och internationell utblick*. Stockholm: Regeringskansliets förvaltningsavdelning.
- Kumlin, S & Haugsgjerd, A, 2017. "Education, Socialization and Political trust". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Loftsson, E. & Choe, Y., (red.), 2003. *Political representation and participation in transitional democracies: Estonia, Latvia and Lithuania*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Marien, S, 2017. "The measurement equivalence of political and social trust". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Mayne, Q & Hakhverdian, A, 2017. "The welfare state and political trust: bringing performance back in". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- McLaren, L, 2017. "Immigration, ethnic diversity and political trust". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Meyer-Resende, M., 2020. *The Rule of Law Stress Test: EU Member States' Responses to COVID-19*, *VerfBlog*, 2020/5/24. [Elektronisk resurs] <https://verfassungsblog.de/the-rule-of-law-stress-test-eu-member-states-responses-to-covid-19/> (hämtad 2021-11-14)
- NE, 2021a, *Nationalencyklopedin*, "Lettland". [Elektronisk resurs] <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/lettland> (hämtad 2021-11-02)
- NE, 2021b, *Nationalencyklopedin*, "Litauen". [Elektronisk resurs] <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/litauen> (hämtad 2021-11-02)
- NE, 2021c, *Nationalencyklopedin*, "undantagstillstånd". [Elektronisk resurs] <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/undantagstillstand> (hämtad 2021-12-14)
- Newton, K, 2017. "Political trust and the massmedia". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing
- Newton, K. och P. Norris, 2000, "Confidence in public institutions. Faith, culture, or performance?", i S.J. Pharr and R.D. Putnam (Red.), *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?*, Princeton, NJ: Princeton University Press, pp. 52–73.

- Norris, P, 2017. "The conceptual framework of political support". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Oldberg, I. 2016. "Ryssarna i Baltikum under korstryck" *Utrikesmagasinet*. [Elektronisk resurs]
<https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2016/juni/ryssarna-i-baltikum-under-korstryck/> (hämtad 2021-12-18)
- Putnam RD, Leonardi R, Nanetti R., 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Patkauskaitė-Tiuchtienė, I., 2020. "The Impact of Political Scandals on Trust in State Institutions: Lithuanian Case Analysis", *Politologija*, vol. 98, no. 2
- Theiss-Morse, E., Barton D, 2017. "Emotion, cognition and political trust". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Teorell, J. och Svensson, T., 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.
- Unemo, L. 2021. "kapiteltext" i J. Eliasson och L. Unemo (red.) I en tid av pandemi – en ESO-antologi med samhällsvetenskapliga reflektioner. ESO-rapport 2021:1, Stockholm: Regeringskansliet (Finansdepartementet).
https://eso.expertgrupp.se/rapporter/2021_1-i-en-tid-av-pandemi
- Uslaner, E. M, 2017. "Political trust, corruption, and inequality". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- van der Meer, T. W. G, 2017. "Democratic input, macroeconomic output and political trust". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Vanderslott, S., B. Dadonaite & M. Roser, 2013. "Vaccination". [Elektronisk resurs] <https://ourworldindata.org/vaccination> (Hämtad 2021-11-23)
- Warren, E. M., 2017. "What kinds of trust does a democracy need? Trust from the perspective of democratic theory". I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Zmerli, S. och Newton, K. 2017. "Objects of political and social trust: scales and hierarchies" . I T. W. G. van der Meer & S. Zmerli (Red.) *Handbook on political trust*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.